

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEGO GIMNAZYUM REALNEGO

IMIENIA FRANCISZKA JÓZEFA

w D r o h o b y c z u

za rok szkolny

1895.

L W O W 1895.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z drukarni Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki
pod zarządem K. Bednarskiego.

Wł. Wł. Wł.
Spółka S. S.

O znaczeniu rysunku w nauce geografii i zastosowaniu tegoż na tle planu, obowiązującego w gimnazyach. (Von der Bedeutung und Anwendung des Kartenzeichnens beim geographischen Unterrichte). Napisał Dr. Grzegorz Węlyczko.

Wiadomości szkolne, przez dyrektora.

O znaczeniu rysunku w nauce geografii i zastosowaniu tegoż na tle planu, obowiązującego w gimnazyach

napisał Dr. G. WEŁYCZKO.

Znaczenie rysunku w nauce geografii możemy poznać, gdy uprzytomnimy sobie cel nauki geografii i rozważymy, o ile rysunek przyczynia się do osiągnięcia tego celu. Znaczenie rysunku będzie wówczas ważne, jeżeli tenże w znacznej mierze potrafi przyczynić się do osiągnięcia celu w nauce geografii; kiedy jednak za pomocą rysunku nie dochodzimy do wyraźnego rezultatu, to znaczenie tegoż jest niewielkie. Musimy więc naprzód zadać sobie zasadnicze pytanie, jaki jest cel nauki geografii w szkołach średnich, a zobaczymy, czy i o ile przyczynia się rysunek do osiągnięcia tego celu.

Jaki jest cel nauki geografii w szkołach średnich?

W instrukcyach Wys. c. k. Ministerstwa oświaty tak cel ten opiewa: Lehrziel in der Geographie: Die einfachen Anschauungen u. Kenntnisse von der Gestalt u. den Bewegungen der Erde. Übersichtliche Kenntniss der Erdoberfläche nach ihrer natürlichen Beschaffenheit, nach Bevölkerung u. Staaten mit besonderer Berticksichtigung der öster. ungar. Monarchie.

Najogólniejszym więc a zarazem i najważniejszym celem w nauce geografii jest znajomość ziemi i jej pojedynczych części i przy ocenianiu znaczenia rysunku w geografii powodujemy się tylko tym celem, gdyż inne, pedagogiczne cele w nauce geografii jak ćwiczenie pamięci, rozwój umysłu, wpływ na wyrobienie zmysłu estetycznego, wpływ moralny i etyczny schodzą przy nauce geografii na drugi plan i są mniej decydujące. Znajomość ta powinna być pewną i dokładną. Dokładność nie jest to zbytnie wchodzenie w szczegóły, lecz wierne i jasne oddanie rzeczy-

wistych stosunków geograficznych. Znajomość powinna być także trwałą, ażeby to, co uczniowie sobie przyswoili, utkwilo im na zawsze w pamięci.

Do podania uczniom i utrwalenia w ich pamięci wiernej znajomości ziemi służą: wykład nauczyciela, podręcznik szkolny i rozmaite sposoby demonstrujące: 1) przechadzki w celach geograficznych, 2) obrazowe przedstawienia, jak model, mapa plastyczna i fotografia, 3) glob i tellurya, 4) mapy ścienne i atlasy i 5) rysunek nauczyciela i uczniów.

Zupełną wierność i dokładność podaje tylko sama natura, dla tego wycieczki i przechadzki w celach geograficznych są bardzo ważne i pouczające. Tylko na naturze można i powinno się pokazywać i uczyć geografii w samych początkach dla wyjaśnienia ogólnych, zasadniczych pojęć, gdyż w przeciwnym razie nauka musi zostać martwą literą. Takie pojęcia jak horyzont, góra, stok, dolina, łańcuch górski, przełęcz, dorzecze, dział wodny, jezioro i t. p. dają się łatwo przyswoić uczniom pierwszej klasy tylko przez częste wycieczki, stąd też wycieczki tego rodzaju są, pomijając już wpływ zdrowotny i moralny, niezbędne. Lecz te są w pierwszej klasie nie zbyt częste, a w wyższych klasach jeszcze rzadsze. Dalsze podróże w celach geograficznych są chyba rzeczą niebywałą, a jak bardzo mogłyby się przyczynić do wzbogacenia wiedzy i rozbudzenia umysłu i rozumu u wrażliwej młodzieży! Strata materialna, chociażby i znaczniejsza nie powinna być w tem przeszkodą, bo korzyść podróży jest od niej nie zrównanie większą. Przypomnijmy sobie skromne wycieczki z naszych czasów studenckich. Urządzane bez planu, bez wszelkiego naukowego celu, jedynie dla zabawy, wzbogaciły one nasz umysł. O ileż lepszy będzie skutek takiej wycieczki dalszej pod umiejętnem kierownictwem nauczyciela. Zrozumiano to w zachodniej Europie, gdzie też dalsze wycieczki wszystkich uczniów są bardzo częste.

Okolica Drohobycza nadaje się bardzo do takich pouczających wycieczek. W bliskości bowiem rozciągają się Karpaty, mianowicie Beskid wschodni z charakterystycznymi, wydłużonymi równoległymi grzbietami, dolina poprzeczna górnej Tyśmienicy i schodnickiego potoku, prześliczna podłużna dolina Stryja koło Dowhego, wysokie góry za Rybnikiem i Podhorodeami, pokryte połoninami. W północnej stronie jest falista kraina, gdzie wzniesienia są pokryte urodzajnym lósem, a w dolinach erozyjnych rzek zachodzą się bagniste łąki. Cała ta kraina jest ograniczona od północy obszernymi bagnami górnego Dniestru, nawiedzanymi rokrocznie powodzią. Nadto w okolicy Drohobycza możemy w niedalekiem sąsiedztwie oglądać rzeczywiste fałdowanie góry z wszelkimi objawami górskiej przyrody, pozorne wzgórza i wyniosłości, utworzone przez erozyją, wielkie nizinne obszary, jakoteż miejscowości słynne z kopalń, jak Borysław, Schodnica,

Stebnik, miejsce kąpielowe w Truskawcu i ciekawy z niezwykłych kamieni Urycz.

Nie każda jednak okolica nadaje się równie dobrze do takich wycieczek i nie wszędzie można tak wszystko w naturze oglądać. Najczęściej jednak nauczyciel musi się zadowolić środkami pomocniczymi, usiłującymi naśladować i uwydatnić naturalne warunki lub też wyłącznie globem i mapami a wreszcie rysunkiem.

Najlepszym unaoczniającym środkiem jest jeszcze model. Jest to wierne odtworzenie jakiegoś geograficznego przedmiotu, które wyjąwszy materiał i rozmiary wszystko inne dokładnie oddaje. Modelem można przedstawić wulkan, grzbiet górski, przesmyk i t. p.

Plastyczna mapa czyli relief jest odtworzeniem większej części ziemi i już nie może być wiernym naśladowaniem natury, gdyż wiele szczegółów się zatracza i tylko ogólne rysy mogą być uwydatnione. Przy tem musi się pionowe wywyższenie w stosunku do poziomu powiększać, gdyż inaczej nie możnaby zaznaczyć wysokości gór.

Obrazy czarne, lub jeszcze lepiej kolorowane, pomagają także do ułatwienia nauki geografii i mogą być używane z wielką korzyścią do uwydatnienia typowych form i widoków, osobliwie w dojrzalszym wieku ucznia, jeżeli tenże umie przedstawić sobie w myśli niewidoczne na obrazie szerokość lub głębie. W tym kierunku widoczny jest wielki postęp, a nakładem kilku firm wiedeńskich wyszły doskonale obrazy i widoki. Śliczne obrazy Hölzla, jak zatoka Kotorska (Bocca di Cattaro) dla uwydatnienia charakterystyki Krasu, puszcza węgierska i t. p. objaśniają i uzmysławiają lepiej geograficzne dane, aniżeli najlepszy wykład nauczyciela lub znakomicie napisany podręcznik albo opis. Szkoda tylko, że Galicya w tym względzie zupełnie zaniedbana, to też brak najpotrzebniejszych dla nas obrazów z geografii Galicyi daje się nam mocno odczuwać.

Obrazy można w pewnej mierze zastąpić fotografiami. Nie są wprawdzie tak drogie, jak obrazy, lecz zato są mniej poglądowe. Zauważyć trzeba, że przy rozpowszechniającej się modzie fotografowania, pewna część fotografii jest poświęcona zdjęciom okolic, widoków, chociaż większą wziętością cieszą się zdjęcia malowniczych widoków lub obrazków z etnografii i architektury. Systematyczne zebranie fotografii typowych, choćby i zupełnie zwykłych form, mogą nadzwyczaj pomódz w nauce ojczyznej geografii.

Głoby i telurya (demonstracja ostatnich należy obecnie do nauczyciela fizyki), są nieodzownie potrzebnymi środkami pomocniczymi przy nauce geografii, dla tego też nachodzą się w każdym gimnazyum. Mam wszakże tu na myśli glob zwykły z konfiguracją lądów, bo glob indukcyjny, tak pouczający i potrzebny

przy geografii matematycznej¹⁾, nie jest jeszcze wszędzie w użyciu. Glob, jako model ziemi jest bardzo pomocnym przy nauce geografii mimo to, że tylko obrazowo podobnie jak mapa wydatnia układ pionowy. Najwięcej używa się go w pierwszej klasie. Tu powinien on być przez cały rok w klasie, ażeby uczniowie mogli nabywać prawdziwych wyobrażeń o kształcie lądów i mórz, gdy przyswoili sobie fałszywe pojęcie o tych rzeczach przy użytku zawsze niewiernych map całych półkuli lub pojedynczych części świata, i w drugiej i trzeciej klasie należy przy opisie Azji, Afryki i Ameryki pokazywać te większe części świata na globie, jeżeli chcemy, aby uczniowie nabierali dokładnego wyobrażenia o wzajemnym stosunku i prawdziwym kształcie tych lądów.

Bardzo już generalizującą jest **mapa**. Ona daje nam pogląd na całą ziemię lub część jakąś i zastępuje nam najczęściej wszelkie inne unaoczniające środki. Mapa przedstawia egzystencją geograficznych przedmiotów przez wymyślone, chociażby i ogólnie przyjęte znaki i jest w ogóle abstrakcyjną a zważywszy niemożebność wiernego odtworzenia geograficznych danych na płaskiej powierzchni, musi być zawsze niewierna, jeżeli przedstawia większą przestrzeń. Także rysunek pionowego układu nigdy nie może być wiernym, bo daje tylko mniej lub więcej ogólne pojęcie o prawdziwym stosunku. Z tem wszystkim dobra mapa jest bardzo użyteczną dla tych, którzy ją rozumieją i umieją dobrze odczytywać. Na dobrej mapie odczytać można nadzwyczaj wiele rzeczy: układ pionowy z dość dokładnymi szczegółami, spadek rzek, znaczenie kraju, gęstość zaludnienia²⁾ i przyczyny tejsze i t. p. Nie dziw więc, że mapę uważają niektórzy nawet za właściwego przewodnika geografii, więcej jak podręcznik i inne środki. Instrukcyja dla gimnazyów uważa nauczanie odczytywania mapy jako jeden z głównych celów nauki w pierwszej klasie. Temu zupełnie słusznemu żądaniu należałoby też zadość uczynić i w klasach wyższych, bo zbyt często uczniowie nie umieją korzystać z mapy przy opisie.

Zostaje jeszcze rysunek jako jeden z środków pomocniczych. Podczas kiedy o ważności i koniecznej potrzebie wyżej omówionych środków wszyscy są przekonani, to co do rysunku nie panuje zupełna zgoda. Między zapalonymi stronnikami rysunku w geografii, którzy w rysunku widzą cel tej nauki i w ogóle uczą geografii za pomocą rysunku, a zupełnymi prawie przeciwnikami jego jest różnica w zapatrywaniach ogromna i nie ma pytania w metodzie geografii, które by było tak zawile i miało tak wielką literaturę. Mimo to jest ono dzisiaj najmniej

¹⁾ Dr. Karol Benoni. O udzielaniu początków geografii, str. 39.

²⁾ Nittmann Karol. Kilka uwag o celu i metodzie gimnazyalnej nauki geografii wobec dzisiejszego rozwoju tej umiejętności. Muzeum, 1894. Zesz. 12., str. 943.

jasnym i zupełnie nierozstrzygniętem. Znaleść się wśród chaosu najróżnorodniejszych poglądów jest dosyć trudno, a wyzyskać całą literaturę przy jej ogromie jest rzeczą prawie niemożliwą i zresztą wcale zbędną, gdyż dosyć jest rozpatrzyć się w wybitnych przedstawicielach pojedynczych kierunków i systemów, ażeby rozpoznać, że w gruncie rzeczy wszystko da się sprowadzić do kilku rozmaitych a odrębnych kierunków.

Jaką korzyść osiąga się rysunkiem przy nauce geografii, na to zacytujemy zdania kilku pedagogów:

Pierwszy zjazd geografów niemieckich, najwięcej piszących i najbardziej kompetentnych w tym względzie, uchwalił w dniach 7 i 8 czerwca 1881 następujące rezolucyje:

Zjazd geografów niemieckich poleca rysunek przy nauce geografii jako konieczny środek do wytworzenia jasnego poglądu i doskonały bodziec do wywołania samoistnego działania uczniów.

„Rysunek ożywia wykład nauczyciela a przy rysowaniu uczeń zapamiętuje ważne dane“¹⁾.

„Jest to najlepszy sposób zapamiętania i utrwalenia w umyśle zarysów i form krajów, wzajemnego ich stosunku do siebie, gdyż to jest możebne tylko w grubych, ogólnych zarysach“²⁾.

„Rysowanie map jest najlepszą drogą, aby topikę geograficzną uczniowi uprzyjemnić jakoteż osiągnąć gruntowne nauczanie się. Przy rysunku nabierają uczniowie ochoty i zapału do nauki, podczas kiedy wykład bez rysunku nuży. Przy rysunku uczniowie przyzwyczajają się do samoistności, gdyż muszą powtórzyć i zrobić dalej z pamięci, na tablicy, a produkując sami, mają czynny udział w nauce, a nie bierny, jak przy wykładzie. Ważne jest to, że otrzymuje się szkic ogólny, jasny, oczyszczony od rzeczy niepotrzebnych, podrzędnych. Jeżeli uczeń umie sam narysować coś z pamięci, to możemy być pewnymi, że nauka odniosła skutek i że uczeń utrwalił sobie znajomość rzeczy i zatrzyma ją stale w pamięci“³⁾.

„Rysunek jest środkiem do zrozumienia atlasu czy mapy i jest podporą dla pamięci. — Mapa daje odrazu wiele szczegółów w różnych kierunkach, tak że uczeń nie może odrazu zorientować się i wynaleźć to, co potrzebne, a przy rysunku uwzględnia się tylko rzeczy potrzebne n. p. orografię, wybrzeża i t. p. Gdy więc nauczyciel zmaże tablicę, a uczeń odtwarza samodzielnie z pamięci rysunek, zapamiętuje go sobie na zawsze“⁴⁾.

¹⁾ Trampler. Die constructive Methode des geographischen Unterrichtes. Wien, 1878., str. 11.

²⁾ K. A. Schmid. Encyclopädie des gesammten Erziehungs u. Unterrichtswesens. II., str. 714.

³⁾ A. Kirchhoff. Zeitschrift für das Gymnasialwesen, herausgegeben von Bonitz. 1871. XXIIV Jahrgang 1 B S. 23—25.

⁴⁾ Dr. O. Kienitz. Die einfachste zeichnende Methode des geographischen Unterrichtes. Zeitschrift für Schulgeographie. Wien 1881. S. 16.

„Uczymy się widzieć tylko przez rysunek a jak wiemy tylko to, co możemy wypowiedzieć, a tak samo tylko o tyle widzieliśmy dostatecznie jakąś rzecz, o ile możemy ją odrysować“¹⁾.

„Przy rysunku zyskuje uczeń zamiast masy wiadomości sposobność przekonania się, że coś jest w stanie uczynić, a świadomość, że on coś może, napętnia go radością i prowadzi ciągle naprzód. Bo już taka jest natura młodzieży, że nawet pusta i bezwartościowa możność imponuje jej więcej, jak nawet dobra wiadomość“²⁾.

„Bez rysunku nie można sobie pomyśleć skutecznej nauki geografii“³⁾.

Tak więc rysunek według wspomnianych zdań pomaga wiele i jest nieodzownie potrzebny, bo a) pomaga do jasności w nauce przez odrzucenie zbytecznych szczegółów na mapie, b) ożywia wykład, c) wzbudza interes, d) wytwarza samoistność u ucznia, e) wzbudza ochotę do przedmiotu, f) ułatwia zapamiętanie przedmiotu i g) jest dobrą kontrolą, czy uczeń już zrozumiał i przyswoił sobie potrzebne wiadomości.

Jeżeli rozważymy te korzyści rysunku przy nauce geografii, to spostrzemy, że niektóre z nich (od a do e) są dosyć problematyczne i niewyraźne a inne (pod f i g) nie mają decydującego, wielkiego dla nas znaczenia, chociaż same dla siebie są dosyć ważne.

Prawdą jest, że mapa podaje zwykle za dużo szczegółów, tak że nieobeznany z nią i nie dosyć wprawiony uczeń często rady sobie dać nie może, a przy rysunku uwzględniamy tylko rzeczy potrzebne, lecz tę zwykłą wadę mapy możnaby usunąć przez wydanie odpowiednich map do pojedynczych potrzeb, któreby zawierały tylko konieczny materiał i jeżeliby rysunek tę tylko korzyść przynosił, to szkoda by było tylko wielkiej straty czasu na rysunek.

Żeby rysowanie mapy zbyt ożywiało wykład, to z całą pewnością twierdzić jest rzeczą trudną. Nauczyciel absorbuje się rysunkiem, odwrócony od klasy musi często odstępować od rysunku, żeby uczniowie go mogli widzieć. Jeżeli klasa jest liczną, to przeszkody będą tem znaczniejsze i korzyść przez ożywienie wykładu tem mniejszą.

Zresztą ożywienie wykładu, interes i ochota do nauki geograficznej dadzą się osiągnąć przez inne środki pomocnicze daleko lepiej i skuteczniej jak przez rysunek. Pomoc w tym wzglę-

¹⁾ Matzat. Methodik des geographischen Unterrichtes. Berlin 1885. S. 109.

²⁾ Campe. Zeitschrift für das Gymnasialwesen herausgegeben von Mützel 1853. VII Jahrgang, I. B. S. 262, 263.

³⁾ W. P. Wolf. Über das Zeichnen beim geographischen Unterrichte. Zeitschrift für Schulgeographie herausgegeben von Seibert. I. Jahrgang. 1880. S. 51.

dzie byłaby zresztą pożądana, chociażby i nie bardzo oczywistą była, jeżeliby rysunek nie przysparzał trudności. Ten fakt, że rysunek pomaga do zapamiętania geograficznych wiadomości i do kontroli pamięciowej, jest dosyć ważnym, lecz nie pierwszorzędnym, bo najważniejszym jest poznanie, o ile rysunek pomaga lub przyczynia się do głównego celu nauki, to jest do dokładnej i jasnej wiadomości ziemi lub jej części.

Do poznania i wyuczenia się dokładnych stosunków geograficznych przyczynia się rysunek w małej mierze. Ze wszystkich środków pomocniczych rysunek daje najmniej dokładne pojęcie o faktycznym stanie i nie może nigdy zastąpić innych, wspomnianych środków a nawet mapy. Jest on nieudolnym, karykaturnym odtworzeniem mapy i chociażby był najdokładniejszym i najstaranniej wykonanym, nie może nigdy zastąpić mapy i podać tyle szczegółów i wielostronnych danych, jak mapa. Czarna tablica i kreda, względnie papier i ołówek u uczniów nie podają możliwości delikatnego cieniowania różnorodnych danych geograficznych a silenie się na dokładność jest tu zbytecznym, gdyż wierność jest wykluczona. Jeżeli więc wierność nie może mieć udziału w rysunku choćby przy największych usiłowaniach, to i główny cel nauki geografii nie może być osiągnięty. Jeżeli więc ta własność rysunku jest niemożliwą, to po co starać się o nią, kiedy cel musi być chybiony?

Wierność więc rysunku nie musi być nieodzowną, jest nawet, wyrażając się przesadnie, niepotrzebną i rzeczą podrzędną.

Oprócz niewierności ma rysunek kilka innych słabych stron:

Trudność rysowania, techniczna i pamięciowa.

Brak systemu i pewnych wskazówek w tym względzie.

Brak przygotowania się do rysunku u uczniów, a często i u nauczycieli, tak że uczniowie rzadko umieją rysować mapy, a nie każdy nauczyciel umie je umiejętnie i systematycznie wykonywać.

Uczniowie — zwłaszcza słabsi — nabierają fałszywych pojęć, gdyż utrwała się im w pamięci niewierny obraz.

Nadzwyczaj wielka strata czasu, jeżeli nauczyciel ma przeglądać, poprawić rysunek uczniów i dać im wskazówki potrzebne, ażeby uczeń miał z rysunku jakąś korzyść.

Łatwość zamiany godziny geografii na rysunkową.

Łatwość przecenienia znaczenia rysunku w geografii, gdyż można ten środek pomocniczy wystawić niesłusznie na pierwszy plan.

Możliwość zaniedbywania mapy dla rysunku.

Obciążenie uczeni i tak dużo mających do roboty.

Ostatecznie nieszczególny rezultat, bo nawet w dobrym wypadku zostanie się uczniowi dosyć niejasny, gruby kontur

kraju, sam przez się, bez głębszych i bliższych wiadomości, mało znaczący.

Każdy bardziej dokładny i skomplikowany rysunek zapomina się prędko.

Braków i niedokładności rysunku, jak widzimy, jest sporo. Wielka część ich da się zupełnie usunąć lub też zmniejszyć przy pedagogicznem postępowaniu nauczyciela, zostanie jednak znaczna część poważnych i nie łatwych do usunięcia braków, jak wielka strata czasu i nieumiejętność rysowania u nauczycieli i uczniów a wreszcie brak nie do usunięcia t. j. niewierność i niedokładność rysunku, wypływające z samej natury geograficznego rysunku. Nasuwa się pytanie, czy wobec tak licznych braków rysunku dobre jego strony przeważą tak, abyśmy przyszli do przekonania o potrzebie i pożytku rysunku, dalej także, czy nie można zaradzić chociaż w części tym brakom, ażeby rysunek był istotnie dodatnim środkiem pomocniczym przy nauce geografii. Jeżeli niektóre korzyści rysowania przy nauce geografii, jak jasność w nauce, ożywienie wykładu, rozbudzenie ciekawości, wytworzenie samoistności są dosyć nieuchwytnie a rezultat ich niewielki. jeżeli zresztą korzyści te przy innych środkach pomocniczych dadzą się łatwiej otrzymać, to zostają jeszcze dwie ważne, dobre strony, to jest ułatwienie zapamiętania nauki geograficznej i kontrola, czy uczeń przyswoił sobie potrzebne wiadomości. Dla tych to najważniejszych korzyści rysunku należy rysunek zatrzymać. Zbyt wielkiego znaczenia rysunek przy nauce geografii mieć nie może, jest on bowiem ostatnim i najmniej do celu wiodącym, w szeregu środków pomocniczych. Ażeby jednak uniknąć nabrania fałszywych pojęć u uczniów, co przy wyłącznem używaniu rysunku jest koniecznem, to rysunek powinno się zawsze poprzedzać innymi środkami a głównie wszechstronnem wystudowaniem mapy. Rysunek na tablicy nie powinien nigdy być środkiem pomocniczym bez bezustannego zwracania się do map ściennych, względnie do globu. Jeżeli nauczyciel rozporządza tylko mapą, to najprzód cały wykład powinien odnosić się do mapy, a potem dopiero, i to najlepiej na następnej lekcji, rysować potrzebne rzeczy na tablicy, tak żeby rysunek był tylko rekapitulacją, powtórzeniem i przypomnieniem rzeczy, znanych już z mapy. Uczeń znając już dokładne i wierne stosunki na mapie (o ile to na mapie jest możliwem), skorzysta z rysunku, nie narażając się na nabycie niewiernych wiadomości. Rozumie się samo przez się, iż rysunek nie potrzebuje już wtedy zbytnej dokładności. Jeżeli nie wymagamy zbytnej dokładności, to rysunek można zrobić prędko i strata czasu nie będzie wielką.

Jakiej tedy metody rysunku używać przy nauce geografii?

Ażeby wybrać najodpowiedniejszą metodę rysowania, musimy rozpatrzeć się w wybitniejszych kierunkach, a wybierzemy taki sposób, który będzie najłatwiejszy i do głównego zapomo-

rysunku możliwego celu, to jest zapamiętania i kontroli, najprędzej prowadzi. Wybierzemy te metody, które są najmniej zawile, a które przyczyniają się do osiągnięcia celu pedagogicznego. Mało tylko czasu można poświęcić rysunkowi, i dla tego musi się z góry zrezygnować na umiejętny lecz trudny sposób.

Wszystkie metody rysunku przy nauce geografii można rozdzielić na dwie większe grupy: A) Rysowanie na gotowych już drukowanych siatkach, punktach lub nawet i całych konturach, i B) Rysowanie, które ma być w całości wykonane.

A. Rysowanie na gotowych, drukowanych zeszytach.

Uczniom podaje się drukowane lub litografowane mapki lub zeszyty, na których wybrzeża, główne kontury krain, lub pojedyncze, charakterystyczne punkty są już gotowe. Tak n. p. są narysowane przylądki, wielkie miasta, charakterystyczne części rzek albo w końcu i wszystko jest gotowe, tylko szarą, bladą farbą zrobione, a uczeń ma tylko przy wykładzie wspomniane przedmioty przeciągać barwą ciemniejszą. (Oppermann 1839, Karol Vogel i Otto Delitsch 1851 Lohse 1825 i inni).

Częściej jednak daje się uczniom tylko nadrukowaną siatkę (Agren 1832, Trampler 1878, Karol Vogel i Delitsch 1851, J. Lohse 1867) i to na zwykłym lub jak Vogel na woskowym papierze, aby można zmazać i dla utrwalenia w pamięci na nowo rysować.

System rysowania, za pomocą gotowych zarysów lub siatki i innych pomocniczych linii, ułatwia nadzwyczaj pracę uczniów, lecz jest połączony z wielkimi niedogodnościami.

Narysowane kontury chybają zwykle celu, gdyż uczeń, mając wszystko gotowe, nie natęży umysłu, ażeby szczegóły zapamiętać. W naszych szkołach nie można dzisiaj myśleć o zaprowadzeniu mapek i zeszytów z gotowymi zarysami i wybitnymi punktami, bo brak nam podobnych atlasów i gotowych mapek do takich rysunków, mało kto zna o ich istnieniu, systemy ich są niejednostajne, a zresztą finansowe stosunki nie pozwalają na to. Uboga młodzież, która często na podręcznik i atlas zdobyć się nie może, jest tem mniej w stanie zaopatrzyć się w takie atlasiki. Jeżeliby tylko kilku uczniów kupiło, to inni nie braliby po prostu udziału w pracy.

Zeszyty z gotowemi siatkami stopniowemi są bardzo pożądane, gdyż na rysowanie siatki traci się dużo czasu, gdyż ono sprawia najwięcej trudności. Rysunek na gotowej, umiejętnie wypracowanej siatce jest łatwy i wierniejszy od innych, lecz siatki takie są zwykle zrobione dla rysowania całej ziemi w projekcyi Mercatora, na całe planigloby lub kontynenty. Dla tego użytek ich jest często utrudniony gdy chodzi o narysowanie nie bardzo wielkiej przestrzeni. Rysunek na takiej siatce będzie mały,

a mieć zeszyty z rozmaitemi siatkami, osobno przeznaczonemi dla każdego kraju, jest rzeczą trudną, gdyż ich nie można nabyć u nas, a sprowadzanie ich jest zbyt drogie. Zaprowadzenie takich zeszytów ułatwiłoby nadzwyczaj rysowanie map i usunęłoby wiele niedogodności, wypływających z rysowania map.

B. Rysunki do wykonania w całości.

Rysunki do wykonania w całości są: I. z liniami pomocniczymi i II. bez linii pomocniczych.

I. Rysunki z liniami pomocniczymi.

Linie pomocnicze są na to, aby mieć punkty oparcia, za pomocą których można rysować najwierniejszy obraz jakiegoś kraju i najłatwiej zapamiętać sobie konfigurację tegoż. Im łatwiej wykombinować i narysować te linie pomocnicze, im lepszy i wierniejszy rysunek, zrobiony za ich pomocą, im mniej czasu straci się na rysowanie tych linii, i im mniej one są sztuczne a odpowiadają przecież naturze i dają jakieś pojęcie, tem lepszy będzie system rysunków i tem prędszej go przyjmieniemy. Potrzebie wyznaczenia linii pomocniczych i punktów oparcia dla rysowania starano się zaradzić na kilka sposobów.

Ważniejsze metody rysunków, które mają być w całości wykonane są następujące:

Rysunek za pomocą:

1) konstrukcyi figur geometrycznych a) prostych, b) kombinowanych.

2) siatki kwadratowej, dowolnej.

3) rysowanie za pomocą normalnej.

4) rysunek za pomocą koncentrycznych kół

5) za pomocą kompletnej siatki stopniowej

6) za pomocą niekompletnej siatki stopniowej, czasem jeszcze z dodatkiem konstrukcyi jakiejś lub wybitniejszych punktów.

1. Rysunek za pomocą konstrukcyi figur geometrycznych. Figury geometryczne, na podstawie których ma się mapę rysować, mogą być pojedyncze, jak trójkąt, kwadrat, równoległobok, trapez i t. p., lub kombinowane.

Canstein (1835 r.) kładzie za podstawę formy pojedynczych krajów takie geometryczne figury, które charakteryzują je w najogólniejszych zarysach i mogą być wyrysowane wolną ręką. Do rysowania Ameryki używa Canstein dwóch równoramiennej trójkątów, do Afryki kwadratu, którego północną i południową granicę stanowią 35° , a wschodnią i zachodnią 70 i 0 południk. Azja rozłożona na trójkącie i trapezoidzie, a rysowana w projekcyi półkuli. Rosyę umieszcza Canstein w kole i prostokącie, Anglię w trójkącie równobocznym i t. p. Te zasadnicze figury

dzielił Canstein dalej, dodawał inne figury i powoli robił dokładniejszą mapę. Metoda ta pomaga mało i jest nadzwyczaj sztuczną, wtłacza bowiem kraje gwałtem w geometryczne figury, które, jeżeli nie są dalej kombinowane, mało przynoszą korzyści przy rysunku. Czy dużo n. p. pomaga trójkąt równoboczny przy rysunku Anglii, albo trójkąt z trapezoidem przy rysunku Azji? Prócz tego trzeba pamiętać długość linii w figurze, wzajemny ich stosunek, przy trapezoidzie zaś musi się nawet dosyć wiele pamiętać, a jednak wszystko nie wiele się przyda, gdyż nie odpowiada naturze. Jeżeli w naturze są rzeczywiście kraje z bardzo pojedynczymi konturami, to uczeń i bez rysunku dobrze je sobie zapamięta, dosyć wtenczas powiedzieć, że Ameryka południowa zbliża się nieco do formy trójkąta, gdyż szeroka na północy a ku południowi zwięża się klinowato. Będzie to taki sam popularny środek do zapamiętania ogólnych form, jak uwaga, że Włochy są podobne do buta z ostrogami, albo Skandynawia do psa i t. d. Z taką generalizacją trzeba być jednak bardzo ostrożnym.

A już całkiem bezużyteczną jest ta metoda, jeżeli proste figury trzeba kombinować, dzielić, przedłużać, gdyż uczeń musi wtenczas pamiętać wiele rzeczy, należących do konstrukcyi samej, a nie odpowiadających naturalnym stosunkom. Takie obciążanie pamięci jest zupełnie niepotrzebnem, a jeżeli nadto uczeń cokolwiek zapomni, to traci możność dalszego rysowania i nie może sobie dać rady.

Te same uwagi, tylko jeszcze liczniejsze, można uczynić o konstrukcyi za pomocą skombinowanych figur geometrycznych. Używali tej metody: Oppermann 1832 r., Dronke 1876 r. i inni. Ile niepotrzebnych a trudnych do zapamiętania szczegółów musiał by uczeń zapamiętać, chcąc n. p. rysować Włochy według sposobu Oppermanna. (Rysunek ten podany: Rusch G. Methodik des geographischen Unterrichtes. Wien 1884.

Dronke rysuje za pomocą linii pionowych, poziomych i rozmaitych kombinacji tychże. System jego jest nadzwyczaj zawiły i ciężki. Ażeby narysować Europę, stawi się pionowa AH , dzieli się ją na 7 równych części, B , C , D , E i F . Każda część = 1. Linie AB dzieli się na trzy części: k i e a od B odcina się jeszcze $\frac{1}{4}$ w u . Między B i C oznacza się punkty Σ i Π , tak że $B\Sigma = \frac{1}{2}$, $Cq = \frac{1}{3}$ a $C\Pi = \frac{1}{6}$. Między CD oznacza się J , między DE punkt A , także $CI = \frac{1}{3}$ a $DA = \frac{1}{2}$. Między EF padają punkty Y , U , S , T , a z nich $EY = \frac{1}{3}$, $EU = \frac{1}{2}$ a $FS = \frac{1}{4}$. FG połowi się w Q a GH w K . Na linii głównej AH kreśli się w punktach H , K , G pionowe, tak że $HI = 2\frac{1}{4}$, $KL = 1\frac{1}{4}$ a $GN = 1\frac{1}{2}$. Na linii GN od punktu G odcina się jedność do M , łączy się L z M , połowi się LM w P , łączy się H z M , przez co KL przecina się w V i łączy się V z P . Z N prowadzi się na północ pionową $NO = 1\frac{1}{4}$ i łączy O z J

i tak dalej i tak dalej bez końca. Zdaje się, że każdemu znudzi się wspomniana kombinacya. Figury powstałe z tak zawilej kombinacyi mają ułatwiać narysowanie Europy! Dobrze mi ułatwienie w całym tym sztucznym, dziwnym i bezcelowym mechanizmie. Zalet ta metoda, jak i wszelkie ściśle konstruktywne, nie ma, a traci głównie i całkowicie z tego powodu, że trzeba pamiętać masę cyfr całkiem niepotrzebnych. Zwolennicy ściśle konstruktywnej metody bronią jej tem, że chociaż rysowanie jest tu trudne, lecz jest użyteczne i potrzebne, gdyż tu uczynimy się za pomocą rysunku, a rysunek jest przy nauce geografii główną rzeczą. „Man lernt nur durch das Zeichnen sehen“. (Matzat. Methodik des geographischen Unterrichts. Berlin 1885), czasu więc, potrzebnego na rysowanie nie traci się darmo, a z zapamiętaniem zasadniczych figur zna uczeń i geografją. Rysunek, jako główną rzecz przy nauce geografii, uważają i inni uczeni tem się zajmujący, którzy rysują mapy w łatwiejszy i bardziej racjonalny sposób, konstrukcyoniści jednak doprowadzili swą metodę ad absurdum. W ogóle sama zasada, że rysunek jest podstawą nauki geografii, jest fałszywą. Kiedy celem nauki jest możliwa wierność i dokładność wiadomości geograficznych, to czy może choćby najlepszy rysunek, odpowiedzieć temu celowi. Ze wszystkich poglądowych środków jest rysunek najmniej dobrym, a nie można do wierności dążyć za pomocą niewiernych środków. Było by to tak samo, jeżeliby nauczyciel botaniki, wykładając o jakiejś roślinie, zamiast dać żywy okaz tej rośliny, lub pokazywać jej wierny obraz, wykonany farbami, zaczynał naukę od rysowania tej rośliny kredą na tablicy i przez rysunek chciał nauczyć i utrwalić wyobrażenie o niej w pamięci. Takie postępowanie jest niemożliwem, a jednak wiele geografów obstaje koniecznie za konstruktywną metodą przy nauce geografii, to jest, chce uczyć geografii głównie na podstawie rysunku.

2. Rysunek za pomocą siatki kwadratowej.

Friedrich Kapp (1837 r.) rysuje na tablicy (a uczniowie w odpowiednim pomniejszeniu na zeszytcie) kwadrat, który przez kilkakrotne połowienie za pomocą przekątnej dzieli na 64 małych kwadracików, znaczy ich boki cyframi i literami i za pomocą niego tu rysuje sam i każe uczniom rysować. Rysowanie prowadzi się w następujący sposób: Z punktu *a* kwadraciku *X* kreśli się linią prostą do połowy linii *Y*, stąd dalej pionową i t. d. Jeżeli uczniowie nabiorą wprawy, to muszą bez tej siatki rysować. Rysowanie przy tej ogromnej liczbie kwadracików jest utrudnione, gdyż trudno oryentować się prędko, a kwadraciki nie mają żadnego znaczenia i niczego nie uczą, służąc tylko do narysowania danych geograficznych. Żeby po dłuższem nawet rysowaniu uczeń mógł z pamięci reprodukować mapkę, jest rzeczą bardzo wątpliwą.

Jeżeli metoda Kappa jest niedołązną i niepraktyczną, to nie można tego samego powiedzieć o metodzie Teodora Vogla. Teodor Vogel rysuje także w kwadratowej sieci, ale nie robi tyle kwadratów. Zamiast kwadratów mogą być w miarę potrzeby i prostokąty. Sieć kwadratowa nie ma nic wspólnego z siecią złożoną z południków i równoleżników, dla tego wrysowuje ją Vogel jeszcze. Nauczyciel nie rysuje z mapki, ale z głowy, musi więc w tym celu w domu często wprawiać się, ażeby z łatwością móc go wykonać. Rysuje się zaś rzeczywiście tylko to, co bierze się w szkole. Ażeby uczeń osądzał dobrze odległość pojedynczych punktów od siebie, używa Vogel, normalnej t. j. znanej linii, występującej wyraźnie na mapie, n. p. długości jakiegoś grzbietu górskiego, charakterystyczną część biegu rzeki i t. p. i za pomocą tej normalnej ze znaną długością odczytuje się odległość. Metoda Vogla jest pojedyncza i prosta a za jej pomocą łatwo mapkę narysować. jeżeli, rozumie się, nauczyciel zada sobie trudu, i to nieraz znacznego, wyuczy się jej poprzód na pamięć i wypróbuje swoje siły w tym względzie. Ma jednak ta metoda i swoje złe strony. Sieć kwadratowa jest sztuczną i dowolną, nie odpowiada równoleżnikom i południkom, nauczyciel musi dużo pamiętać i przy rysowaniu może łatwo coś zapomnieć i skompromitować się. Jeżeli klasa jest za liczną, to trudno rysunki uczniów zbyt często kontrolować a dyktat nauczyciela: ciągnij z tego kwadratu do środka drugiego, w tę lub inną część, musi być monotonny i nużący. Przy każdym kraju trzeba wystawić inną normalną. Używać tej metody, chociaż by tylko z przyczyny wielkiej trudności dla nauczyciela jest rzeczą ryzykowną a jeżeli są inne i lepsze sposoby, to lepiej innych używać. Dobrą jest ta metoda, jeżeli mapę wielkich rozmiarów chcemy zmniejszyć, lub odwrotnie mapę małych rozmiarów powiększyć. Dzieli się w tym celu oryginał na znaczną liczbę kwadratów, a odpowiednio do tego, czy chcemy mieć nową mapę większą lub mniejszą, rysujemy na zeszyte proporcjonalnie powiększone lub pomniejszone kwadraty, lecz w jednakowej liczbie i stosunku jak w oryginale.

3. Rysowanie za pomocą „normalnej“.

Wynalazek i uzasadnienie teorii normalnej należy się Drowi Edwardowi Stössnerowi (1870 r.).

Przy rysowaniu używa się pewnych jednakowo wielkich i o ile możliwości pod kątem prostym do siebie stojących linii, których wielkość stosuje się do jakiejś dowolnej wielkiej prostej. Ta prosta jest miarą dla wszystkich linii i dla wielkości mapy i nazywa się normalną. Belgia rysuje się w następujący sposób:

Dowolnie wielką linię pionową ae dzieli się na cztery części z punktami podziału o , c i d . Każda z tych części jest normalną. Punkt a leży w pośrodku między Leuwarden i Gröningen, b = Deventer, c = Venlo, d odpowiada źródłom rzeki Róer,

e = Luxemburg. Jeżeli każdą z tych normalnych przepołowimy, to w punkcie połowienia między ab leży Meppel między bc Cleve, między cd Galenburg, między de Dasburg. Na odległość jednej normalnej na zachód od a leży wyspa Texel, 1 norm. na zachód od Meppel leży Alkmaar, od b na zachód w odległości normalnej znajdziemy dawne harlemskie morze, 1 norm. od Cleve = Dortrecht, od Galenburgu = Löwen. W odległości dwu normalnych z Venlo na zachód natrafia się na Sluis, wysunięte najdalej na półn. zach. Belgii. Linia z Texel, ze słabem wygięciem ku wschodowi, pociągnięta ku Sluis, wskaże nam wybrzeże Holandyi. W oddaleniu jednej normalnej od Löwen leżą: Courtray, Vliessingen, Hertogenbosch, Røermond, Valenciennes. W pośrodku między Löwen i źródłami rzeki Røer jest Lüttich (Leodyum Liège). Prawie o jedną normalną od źródeł Røer leży Namur, a w pośrodku między Venlo i Pd. Zach. punktem Belgii leży Antwerpia. Ostende leży na dwie normalne od Alkmaar.

Trudność leży tylko w wynalezieniu dobrej normalnej dla każdego kraju, bo normalną może być tylko linia pociągnięta z północy na południe albo w kierunku zachodnio-wschodnim, które stoją prostopadle na sobie. Trudno znaleźć ważne punkty na końcu normalnej a szkoda wyznaczać mało znaczne punkty i uczyć się ich. Przy tej metodzie musi się pamiętać mniej ważne punkty na końcu normalnej, jak to widzieliśmy przy Belgii, gdyż same ważne punkty nie wszędzie się znajdują. Sama normalna jest linią dowolną i daleko pożyteczniej było by, jeżeli by wyrażała jakąś oznaczoną liczbę kilometrów w okrągłej sumie. Zaleta jest ta, że założenie i przeprowadzenie są proste. Za pomocą linii normalnej rysuje się łatwo i mamy tu miarę do odczytywania odległości.

4. Rysunek za pomocą kół.

Według Matzata (1882 r.) ważniejszym jest podać odległość jakiegoś miasta, góry lub innego geograficznego przedmiotu od znanego wszystkim punktu, niż podawać astronomiczne ich położenie według szerokości i długości geogr. Za tem w praktyce nikt nie pyta. Wychodząc z tego punktu widzenia zaniedbuje on położenie geograficzne i postępuje w następujący sposób. Wynajduje jakiś ważny punkt centralny i około niego opisuje koła w odległości 100, 200, 300 i t. d. kilometrów. Na tych kołach, w ich pobliżu, lub między niemi oznacza inne ważne punkty, które będą punktami oparcia dla rysunku granic, gór, rzek i t. d. Główny punkt centralny, od którego wychodzimy, najlepiej jest narysować mniej więcej w środku kraju, ale to nie jest koniecznym warunkiem, nie koniecznym też jest kreślić wszystkie koła w całości, wystarczą tylko potrzebne nam do rysunku ich części. Matzat dąży za pomocą koncentrycznych kół do zapamiętania odległości pojedynczych miejscowości geograficznych, ale ta droga nie

prowadzi do trwałych rezultatów. Kilka ważnych punktów można jeszcze zapamiętać, ale żeby rysunek całego kraju z górami, rzekami i miastami utkwił w pamięci ucznia według odległości od centralnego punktu, jest rzeczą niemożliwą. Zresztą po co pamiętać, że źródło jakiejś rzeki, lub wybitny jej zakręt jest oddalony tyle a tyle kilometrów od centralnego punktu. Jest to niepotrzebne obciążenie pamięci. Jeżeli kto chce znaleźć oddalenie jakiegoś miejsca, to je znajdzie w podręczniku do podróży, lub na mapie. Mimo to metoda Matzata ma swoje zalety i może być w danych wypadkach użyta z wielką korzyścią. Rysunek za pomocą kół i wyznaczonych na nich punktów oparcia jest tak samo łatwy, jak za pomocą kwadratów, uczniowie przy tem nabierają pojęcia o wzajemnym stosunku i odległościach pojedynczych miejscowości i uczą się oceniać te odległości, chociaż nie zapamiętują wszystkiego, co zresztą jest niekoniecznym. Bardzo odpowiednią jest ta metoda w tym wypadku, jeżeli chcemy wykazać centralne lub ekscentryczne położenie stolicy jakiegoś państwa, lub kraju, wyjaśnić ugrupowanie krajów obok historycznego zarodku, pokazać mniejszą lub większą dogodność stosunków politycznych w związku z ekonomicznymi pytaniami, jak cena dowozu i wywozu i t. p. To jest najlepszy sposób do wyjaśnienia uczniom odległości krajów innych od rodzinnego miasta, od szkoły, stolicy i zarazem jest nadzwyczaj pouczającym. Zastępuje on normalną Stössnera i ma tę dogodność, że możemy obracać się nie tylko w kierunku *N—S* i *WE* lecz we wszystkich kierunkach.

5. Rysunek za pomocą kompletnej siatki z równoleżników i południków.

Najnaturalniejszą, (i zasadniczo rzecz biorąc) jedynie konsekwentną podstawę do rysunku w geografii tworzy siatka z równoleżników i południków. Jej też używa wiele uczonych: Schulze, Wilhelmi, Gebhardt, Agren, Karol Vogel i Delitsch, Debes, Grebe, Trampler i inni, dając gotowe siatki drukowane, lub każąc je rysować na tablicy i odtwarzać na papierze. O drukowanych siatkach już wspominaliśmy wyżej, a o siatce stopniowej można w ogóle to powiedzieć, że rysunek na jej podstawie jest najwierniejszy i ma naukową podstawę. Jest więc rzeczą naturalną, że niektórzy ganią surowo używanie wszelkich innych środków pomocniczych, uważając siatkę stopniową za jedynie możliwą podstawę do rysowania i wymagają, żeby i w najniższych klasach zaczynać odrazu rysować na tej siatce (Dr. C. Fr. Meyer in Frick's Lehrproben 1893, 30 s. 47). Nikt nie wahał by się używać tego najodpowiedniejszego środka, jeżeliby nie nastroił wielkich trudności, a te trzeba by koniecznie przezwyciężyć, jeżeli wielka wierność jest nieodzownie potrzebnym warunkiem rysunku uczniów przy nauce geografii. Wypowiedzieliśmy wyżej swoje zdanie, że o absolutnej wierności nie można

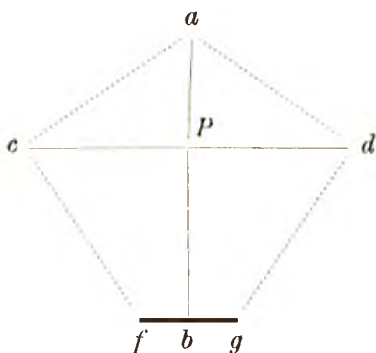
marzyć i że przy rysowaniu można zadowalniać się względnie nawet dosyć pobieżnym sposobem rysowania z powodu wielu innych środków, które niewierność rysunku regulują. Narysowanie siatki stopniowej jest nadzwyczaj trudne i wymaga dużo czasu, specjalnych studyów i przygotowania ze strony nauczyciela. Zważyć też należy, że nauczyciel często nie miał możliwości nauczania się zasad kartografii, a jeżeli zresztą sam nauczył się, to musiałby uczyć i uczniów, co za nadto dużo czasu wymaga, i po największej części nie da się wykonać, chyba w wyższym gimnazjum, gdzie już geografii osobno nie uczą. Nieudolne odтворzenie i parafrazowanie siatki stopniowej na tablicy na oko, za pomocą linii lub cyrkla, jest zbyt szablonowem i nienaukowem, najgorzej zaś wychodzą na tem równoleżniki, bo nie można mieć tak wielkich cyrkłów, żeby je jako odcinek koła odrysować, rysuje się więc w przybliżeniu wolną ręką. Dla ułatwienia upraszcza się siatki tak, że siatki stopniowe, używane zwykle przy rysunkach w geografii nie mają za podstawę jakiejś kartograficznej projekcji. Przy rysowaniu przeważają typy: siatka z równoleżnikami w formie linii poziomych a z południkami w formie prostych, schodzących się u górze lub w formie łamanych linii. Fałszywy obraz dają południki z łamanych linii, można bowiem tak ustawić glob, że średni południk i równik będą liniami prostymi, gdy tem czasem łamanymi liniami ani południki ani równoleżnik nie są. Daleko wierniejsze są siatki z równoleżnikami w formie tęczy, ale trudno je rysować. Mówi się dalej wprawdzie, że 1 stopień 40-go równoleżnika równa się $\frac{3}{4}^{\circ}$ na równiku i 1 stopień na 70° równoleżn. = $\frac{1}{3}^{\circ}$ na równiku, 1 stopień na 80 równol. = $\frac{1}{4}^{\circ}$, ale to jest niedokładnem.

Jeżeli przy rysowaniu pełnej siatki napotykamy na takie trudności, a dodać trzeba, że na pamięć rysować jest w tym razie rzeczą zupełnie niepodobną, to lepiej zrezygnować na taką pomoc, chociaż szkoda zawsze, że ta wierna podstawa nie jest do użycia. Dla tego wielu starało się usunąć trudności i nie rysują kompletnej siatki, lecz tylko część lub niektóre punkty, ażeby łatwiej było rysować i aby móc używać siatki stopniowej.

6. Rysunek za pomocą niekompletnej sieci stopniowej.

a) Knaus (1877 r.) bierze tylko dwie linie, jeden południk i jeden równoleżnik, dodaje jeszcze dosyć skomplikowaną konstrukcję, tak że założenie jest dosyć łatwe a wykonanie utrudnione. Bywa jednakże czasem ta metoda do użytku, jak to zobaczymy na mapie Czech. Kreśli się pionową $ab = 32$ połudn., który w a przy odpływie Łaby z Czech wchodzi do tego kraju, a w b na południe od kolana Wełtawy z nich wychodzi. Praga leży prawie w trzeciej części tej linii, tak że $Pa = ab/3$. Na tym południku, lub blisko niego leżą Melnik, Moldautein, Budziejowice. Jako pozioma linia służy 59-ty równoleżnik, który

koło Wunsiedel (*c*) do Czech wchodzi, koło Grulich (*d*) wychodzi, *a* blisko niego leżą Cheb (Eger), Rakonice, Kladno, Praga (P), Kolin i Pardubice. Linie *cd* połowi się w P, a więc $cd = 4 Pa$, Na *ab* w *b* stawia się pionową $fg = Pb/3$, którą *b* dzieli na dwie równe części. W *f* będzie koniec kanału Schwarzenberga w Czechach, a w *g* leży Jägerhüttenberg. Połączymy wszystkie końcowe punkty i otrzymamy figurę *adgfc*, jako podstawę do rysunku Czech. Kraus dorysowuje jeszcze nieregularne wysoki i granice poza tą figurę.

Metoda Knausa jest to użycie niekompletnej sieci stopniowej w połączeniu z dowolną normalną Stössnera. Zauważyć trzeba, że mało który kraj ma tak proste i łatwe kontury, jak Czechy, dla tego metoda Knausa tylko rzadko da się zastosować.

b) Łatwiejszej metody używa Umlauft (1882 r.). On wybiera średni południk i średni równoleżnik kraju, który mamy rysować. Jeżeli przestrzeń jego za wielka, ażeby te dwie linie wystarczyły do rysunku, to można jeszcze jedną lub więcej linii dodać, lecz o ile możliwości należy ograniczać się jak najmniejszą liczbą. Ażeby uzyskać więcej punktów oparcia, wyznacza się na równoleżniku lub południku, lub blisko nich ważne punkty i podaje się ich odległość od siebie na liniach, mierząc od punktu przecięcia. Do mapy dodaje się zawsze miarę (Massstab); 1 cm = 100, 200 i t. d. klm.

c) Jeszcze inaczej postępuje Jarz. On rysuje ten południk i równoleżnik, który mający się rysować kraj przecina w największej szerokości i długości. Tym sposobem otrzymuje cztery punkty, których liczbę można przez inne charakterystyczne powiększyć. Miarą do wynalezienia innych punktów jest północna albo południowa część południka, t. j. ta część południka, która od punktu przecięcia południka z równoleżnikiem sięga do północnego albo południowego brzegu rysowanej mapki. Jest to kombinacja niepełnej sieci stopniowej z normalną, wzięta jednak z samej sieci. Metoda jest łatwa, a że normalna jest zarazem częścią południka, to rysunek jest prosty i dosyć pouczający.

d) na niepełnej sieci stopniowej zasada się także metoda Kirchhoffa (1883 r.). On używa jako punktów oparcia do rysunku pewnych przecięć południków i równoleżników. Tu używa się sieci tylko do oznaczenia potrzebnych punktów przecięcia, a skoro je oznaczono, to już rysuje się na podstawie tych punktów a nie sieci, bo tę uważa się za nieistniejącą. Jeżeli jednak mamy narysowaną sieć, to szkoda pozbawiać się tej pomocy, która jest lepszą od wszystkich innych a rysuje się przecież nie łatwo.

II. Rysunek bez linii pomocniczych.

Nauczyciel rysuje bez pomocy jakichkolwiek linii lub punktów i to z pamięci. Kozenn 1861. Matz 1871. i inni. Nauczyciel rysuje na tablicy kredą, a uczniowie odrysowują na zeszytach najsamprzód zarys kraju, wysp a później topografię. Jest to najłatwiejszy i najmniej czasu wymagający sposób rysowania, którego w pewnych razach, kiedy niepotrzebujemy zbytnej wierności, lub jeżeli chcemy tylko niewielką przestrzeń pokazać w typowych zarysach, użyć można z wielką korzyścią. Ta metoda nie prowadzi jednak do dokładności. Dobrze będzie zapomocą teje unaocnić z pamięci, bez linii pomocniczych, kierunek gór w formie pojedynczej linii, najogólniejszy bieg rzek bez zakrętów, w grubych zarysach granicę kraju, lecz przy rysowaniu większych przestrzeni i dokładniejszym opisie krajów błędy będą ogromne, odległości pojedynczych punktów od siebie i wzajemny stosunek części pokażą się nieprawdziwe. Bardzo trudno zachować prawdziwą miarę w rysunku odręcznym. Czechy, Amerykę południową, Australię i inne kraje o łatwych konturach i nie zawilej postaci możemy narysować z pamięci tym rysunkiem, lecz przy rysowaniu n. p. Europy, można porobić takie karykaturalne zarysy, że konfiguracja tej części świata wypadnie całkiem nieprawdziwą. Te wolnoręczne rysunki z pamięci nazywają Niemcy *F a u s t z e i c h n u n g e n*.

Wybór metody przy rysowaniu map.

Ograniczając się na przedstawieniu wspomnianych metod, których jest o wiele więcej, przystąpimy do wyboru którejś przy rysowaniu w szkołach gimnazjalnych. Motywy, którymi będziemy się kierować przy wyborze, są: łatwość zapamiętania rysunku a tem samem i dat geograficznych, łatwość i prostota w rysowaniu, względna wierność i dokładność, gdyż, chociaż nie możemy i nie potrzebujemy wymagać wielkiej dokładności i wierności, tak znowu trudno pozwalać, na zupełnie fałszywe szkice. Matematycznej wierności nie trzeba, dostatecznem jest przedstawienie głównych wybitnych rysów.

Łatwość i prędkość wykonania wyklucza z góry wszelkie sztuczne metody ze skombinowaną konstrukcją, dla wykonania której trzeba dużo czasu bez widocznej korzyści dla uczniów; odpadnie więc rysowanie za pomocą figur geometrycznych, prostych i skomplikowanych. Także niezmieniona metoda Stössnera zapomocą dowolnej normalnej nie może być użyta, ponieważ wymaga

pamiętania wiele rzeczy i to najczęściej mniej ważnych a nadto nie daje się wszędzie zastosować. Rysunek za pomocą pełnej sieci stopniowej natrafia na trudność utworzenia samej sieci, a jeżelibyśmy chcieli rysować z pamięci za pomocą tej sieci, to nasuwa się bardzo wielka trudność pamięciowa. Ponieważ jednak ta metoda jest najwierniejszą i jedynie konsekwentną, to dla pokazania uczniom, jak właściwie powinno się mapy rysować, potrzeba czasem narysować przynajmniej jedną mapę na kurs albo na cały rok w wyższych klasach na sieci stopniowej i to nie z pamięci, ale odrysować z mapki. Żeby jednak czasu dużo nie tracić i nie wymagać pamięciowych rysunków od uczniów, to tej metody zwykle nie używamy. Rysunek na sieci kwadratowej i na koncentrycznych kołach może być w pewnych razach użyty z wielką korzyścią: sieć kwadratowa jako pomoc dla przerysowania mapy, a koła dla uwzględnienia powyżej wspomnianych okoliczności. Ogólne zastosowanie obu ostatnich metod jest niepotrzebne i niepraktyczne, pozostaje więc tylko użycie niekompletnej sieci stopniowej i rysunek bez linii pomocniczych. Najłatwiejszy jest rysunek bez wszelkich linii i punktów pomocniczych, jednak użycie jego musi być ograniczone do najprostszych rysunków z braku miary przy rysowaniu. Wystarcza on, jeżeli kilku liniami chcemy uwydatnić wybitne rysy niezawilęj orohydrografii i t. p. Zresztą mapy rysować będziemy według innej metody, a odręcznego, pamięciowego rysunku użyjemy tylko dla ożywienia wykładu, w celu wyjaśnienia i uproszczenia rzeczy nadto specjalnie uwzględnionych na ścienniej mapie i dla uwydatnienia analogii rozmaitych krajów, traktując go wyraźnie jako tymczasowy szkic. W innych wypadkach, jeżeli wymaga się większej wierności, używamy metody za pomocą niekompletnej sieci stopniowej z kombinacją normalnej, oznaczonej naprzód przez dany południk. Postępowanie będzie następujące: Rysujemy średni południk i średni równoleżnik w formie linii prostej i za pomocą obu tych linii staramy się odtworzyć rysunek. Jeżeli obie te linie nie wystarczają, znajdujemy w miarę potrzeby kilka nowych punktów oparcia za pomocą normalnej. Normalną mamy już w rysunku, gdyż jako taką obieramy połowę południka, wszystko jedno północną albo południową, bo obie są jednakowe. Długość tej normalnej oznaczamy w okrągłych cyfrach kilometrów (200, 500, 1000 klm.) i za pomocą tej jednostki (normalnej) wyszukujemy kilka innych punktów potrzebnych. Na tych dwóch liniach i kilku punktach rysujemy cały potrzebny nam szkic. Postępowanie takie jest łatwe a wierniejsze od rysunku bez linii pomocniczych. Ani nauczycielowi ani uczniom nie sprawi to najmniejszej trudności wystawić pionowo na sobie stojące dwie linie i wyszukać za pomocą miary z połowy południka inne ważne punkty, jeżeli to potrzebne, gdyż przy pojedynczym rysunku wystarczy krzyż z południka i równoleżnika. Korzyść przy tem jest ta, że mamy zawsze środek zorientowania się na tablicy lub

papierze i bez wielkiej trudności otrzymamy szkic względnie dosyć wierny. Uczeń wie już zarazem, jakie jest astronomiczne położenie kraju i jego pojedynczych części a za pomocą wielkości normalnej uwydatni sobie odległości różnych punktów geograficznych od siebie, jeżeli niedokładnie, to przynajmniej w przybliżeniu. (Matematyczna wierność, mówi Kirchhoff, Zeitschrift für das Gymnasialwesen 1871. S. 10. nie jest celem, tylko wierne przedstawienie zasadniczych rysów). Jest to kombinacya metody Umlaufa z metodą Jarza.

Czasu dużo nie tracimy przy tej metodzie, a uczniowie mogą sobie zarysy krajów zapamiętać i z pamięci powtórzyć na tablicy lub w zeszytcie. Kwestya łatwości a dalej i kwestya czasu są nader ważnemi, jeżeli pamiętamy, w jakim upośledzeniu jest nauka geografii w gimnazyjach naszych, jako dodatek do historii, jak mało czasu wyznaczono na jej udzielanie, z zastrzeżeniem, ażeby i ten nie wielki czas obracać na uwydatnienie tych rysów, które miały wpływ i znaczenie w historii. Uczy się przy tem geografii w niższem gimnazyum, kiedy uczeń za mało rozwinięty do pojęcia i zapamiętania zasadniczych podstaw nauki geografii, a w wyższem gimnazyum powtarza się tylko nieco przy historii. Nie można więc wiele czasu poświęcać rysowaniu map.

Rysowanie pionowego układu.

Poprzednio nie zwracaliśmy uwagi na uwydatnienie układu pionowego z tej przyczyny, że w rysunku dojść w tym kierunku do dokładności jest rzeczą niemożliwą. Jednakże i w tym względzie są rozmaite zapatrywania, trzeba więc nieco o nich wspomnąć.

Góry rysują najczęściej przez pojedyncze grube linie i to proste lub skrzywione w kierunku głównych grzbietów (von Seydlitz). Linia taka zaznacza tylko kierunek gór i nie daje wyobrażenia o zboczy górskiej, o szerokości gór i t. p. Wielkie przestrzenie uchodzą przy tej metodzie za niziny, bo linia nie zajmuje w rzeczywistości żadnej przestrzeni. Dronke proponuje używać dwóch linii, Trampler także, lecz z tą różnicą, że on chce zarazem przez grubość linii wyrazić stromą lub łagodną zbocz. Ebner radby używać nawet trzech linii; jeżeli góry spadają łagodnie na obie strony, to daje się po obu stronach grubej linii dwie cienkie, jeżeli jedna zbocz jest stromą, to nie rysuje się cienkiej linii po tej stronie. Przy tych sposobach uwzględnia się prawie tylko kierunek i długość gór a szerokości nie oznacza się, dla tego Kirchhoff wprowadza użycie łuków, wygiętych na zewnątrz, które ograniczają kraj górski. Przez silniejsze lub słabsze uwydatnienie łuków, oznacza się stromy lub łagodny spadek. Co jednak uważać za granicę gór, czy koniec zboczy głównych grzbietów górskich, czy granicę gór w ogóle; jak Atlantyck dla gór Skandynawskich lub Kubań dla Kaukazu? Metoda Kirch-

hoffa dobrą jest tylko do wyznaczenia krańców gór lub wyżyny, które nagle występują z nizin. Matzart używa prostych kresek. Kreski są grubsze lub cieńsze według wysokości gór, dłuższe lub krótsze według szerokości; najwyższe grzbiety można oznaczyć za pomocą krzyżowania kresek. Jednakże i tu są niedogodności, trudno mianowicie rysować rzeki wśród tych kresek, gdyż one wypełniają całą wyżej położoną przestrzeń. Słusznie twierdzi Jarz, (*Zeitschrift für Schulgeographie*, III. 18), że wszystkie sposoby nie dają wiernego wyobrażenia o pionowym układzie, więc wszystko jedno, którego używamy, bo każdy jest zły. Najwierniejszy obraz dają mapki hypsometryczne, lecz o rysowaniu ich w szkole i myśleć nie można.

Najpraktyczniej pójść w tym razie za większością i rysować góry liniami prostymi lub skrzywionymi, tak ażeby uczeń oceniał kierunek gór i długość w przybliżeniu. Inne dane znajdzie uczeń na dobrej mapie, na której nauczyciel wszystko wyzyskał, zanim przystąpił do rysowania mapki. Pojedyncze szczyty można oznaczać za pomocą krzyża +, przesmyki za pomocą dwóch odwróconych półkoli)(.

Rysowanie mapek klimatycznych, geologicznych, geobotanicznych i t. p. nie jest w szkołach w używaniu i lepiej stosunki fizyczne pokazać na atlasie Berglhausa a przy austr. węg. monarchii na atlasie Chavanne-Hölzel-a.

Zastosowanie rysunku w gimnazyach na tle planu obowiązującego.

Geografii uczymy w niższem gimnazyum, i dla tego rysować możemy tylko w czterech niższych klasach.

I. Klasa.

Przy nauczaniu zasadniczych pojęć w geografii rysunek jest prawie bezużyteczny i tu musimy uczniom pierwszej klasy wskazywać na naturę lub zastępywać ją dokładniejszymi, pomocniczymi środkami. Opis stosunków światła i ciepła także nie może być objaśniony za pomocą rysunku, a możliwość rysowania zjawia się dopiero wtenczas kiedy przystępujemy do wyliczania ważnych części świata płynnego i stałego, jak oceanów, łądów, rzek i jezior, gór a dalej i pojedynczych krajów. Jednakże, zdaje się, że zaczynać już tu rysować jest rzeczą ryzykowną i zawczesną. Uczeń wyuczy się tu na pamięć wiele rzeczy, a dla tego, że przyswaja sobie od razu wiele zupełnie nowych i trudnych pojęć, to jeźlibyśmy jemu podawali objaśnienie w formie niewiernego rysunku, to łatwo może sobie niewierny obraz zapamiętać. W pierwszej klasie bierze się pobieżny rys całego świata, jakże tu rysować n. p. ocean wielki lub atlantycki, kiedy rysunek ich jest bardzo trudny i w każdym razie zupełnie fałszywy. Dalej mamy także w tej

klasie tak wielki materiał uczenia się, że jeżeliby potrzeba wszystko lub wielką część rysować na tablicy, przeglądać i poprawić w zeszytach uczniów, to stanowczo czasu nie starczyłoby. Rysowanie znowu niektórych drobnych szczegółów a zaniedbywanie innych, tak samo ważnych lub ważniejszych jest niesprawiedliwionem i niepedagogicznym. Tak więc, według naszego zdania, można w pierwszej klasie obejść się zupełnie bez rysowania map. Jeżeli jednak koniecznie ich się wymaga, to wtenczas rysujemy w grubych zarysach bez wszelkich linii pomocniczych.

II. Klasa.

Tu opisujemy Azyę, Afrykę, całą Europę pobieżnie a Europę południową i Anglię szczegółowo. Przy ogólnym opisie Azji i Afryki, jak przy każdym opisie większego lądu trzeba zawsze początkowo pokazywać na globusie, nie tylko w pierwszej, ale i w wyższych klasach, ażeby uczniowie nauczyli się rozumieć różnicę między prawdziwym kształtem jakiegoś lądu a tym, który nam się zwykle wbija w pamięć z mapy ściennej. Wystarczy przynieść globus na jedną, dwie lekcyce początkowe przy nauce. Tak poznaje uczeń wierny kształt, nauczy się rozumieć stosunek lądu do innych, i oceni przestrzeń oceanu oddzielającego ten ląd od innych, czego wszystkiego z mapy pojedynczego lądu się nie dowie. Tak więc nauka o poziomym zarysie Azji prowadzi się z początku na globusie, dalej dokładnie na mapie, a potem tylko zaczynamy rysować. Figura Azji jest dosyć trudną do rysowania i nie koniecznie przystępować odrazu do rysunku całej Azji. Zaczynamy rysować od rzeczy mniej trudnych bez wszelkich linii pomocniczych. Łatwy do rysowania jest półwysep arabski, Dekan, wyżyna Iranu, góry Uralskie, Kawkazki kraj i t. p. Na osobnym rysunku trzeba uwydatnić kształt centralnej wyżyny azyatyckiej, która ma tak ogromne znaczenie w geografii fizycznej i politycznej (i w historii) Azji. Nie jest to trudnem, gdyż główne grzbiety w górach krańcowych centralnej wyżyny zatrzymują na długiej przestrzeni ten sam kierunek, przeważnie z półn. zachodu na połudn. wschód i z połudn. zachodu na półn. wschód. Przy opisie pojedynczych krajów używamy metody, której łatwość i użyteczność staraliśmy się powyżej uzasadnić. Jest to rysunek za pomocą średniego południka i równoleżnika z dodatkiem normalnej, którą tworzy połowa południka w okrągłej liczbie klm. Przy rysowaniu Małej Azji wybieramy 50° długości (od Ferro) i 30° szerokości, które krzyżują się na zachód od jeziora Tus Tschölli. Normalna wynosi 400 klm. i dochodzi na południe do Cypru. W odległości $\frac{3}{4}$ normalnej na północ leży wybrzeże Czarnego morza. Na $2\frac{1}{4}$ normalnej wypadnie na wschodzie środek jeziora Wan a na $1\frac{1}{2}$ normalnej na zachód wyspa Lesbos. Te punkty wystarczają zupełnie do rysunku Małej Azji i Armenii.

Rysując wyżynę irańską, wybieramy 78° dług. a 34° szerok. geogr. Na południku leżą Chiwa, koniec Herirudu, na równoleżniku środek pustyni Lut i ujście Kabulu do Indu. Normalną jest połowa południka na 1000 klm. długości. Na odległość jednej normalnej od punktu krzyżowania obu linii leży wybrzeże zatoki omańskiej, na północy ujście Amu-Daryi, na wschód Peszawer i granica Afganistanu. Na $1\frac{1}{2}$ normalnej na zachód płynie Tygrys koło Bagdadu. Mając te punkty oparcia możemy już dalej rysować Iran.

Przy Indyach przedgangesowych rysujemy 95° dług. i 20° szer. z normalną o 1500 klm., przy Hiszpanii 14° dług. a 40° szer. z normalną o 400 klm. Na 14° południku leży Santander, Burgos, Madryt i Granada, na równoleżniku Aranjuez i Menorca. W odległości jednej normalnej na północ leży wybrzeże zatoki biskajskiej, lecz południowe wybrzeże jest nieco bliżej. Najdalej na wschód wysunięty punkt Hiszpanii t. j., przylądek Creus jest odległy na $1\frac{1}{2}$ normalnej od średniego południka; w tej odległości jest także Menorca na wschodzie i przylądek da Roca na zachodzie. Tak samo postępujemy wszędzie, pamiętając na to, ażeby normalna wynosiła cyfrę, łatwą do zapamiętania.

III. Klasa.

Tu wykłada się resztę Europy oprócz austriacko-węgierskiej monarchii, Amerykę i Australię. Postępowanie takie same, tylko nie rysujemy całej Ameryki, lecz obie jej części pojedynczo. Przy Zjednoczonych Stanach bierzemy 80° dług. zach. i 40° szer. z normalną o 1500 klm., przy Ameryce połud. 40° dług. zach. i 15° szer. połudn. z normalną o 3000 klm.

IV. Klasa.

Nie porzucając zwykłej metody, możemy przy rysowaniu austriacko-węgierskiej monarchii i jej części użyć także pomocy kół koncentrycznych Matzata. Rysując całą Austrię wybieramy raz jako centrum miasto Wiedeń dla uwydatnienia, jakie jest jego położenie względem pojedynczych prowincji i zagranicy. Za pomocą cyrkla poprowadzimy z Wiednia w odległości 100, 200, 300, 400, 500, 600 i t. d. kilometrów koła. Najbliższa granica Austrii leży już w odległości 200 klm. od Wiednia t. j. w Bawarii; najdalsza w odległości 850 klm. w Siedmiogrodzie. Od Wiednia do morza jest 350 klm. a do Prus 215 klm., do Rosji mamy 320 klm., tak samo do Włoch. Pokaże się także, że Wiedeń leży bardzo ekscentrycznie w monarchii, że daleko dogodniejszym jest położenie Pesztu, od którego do najbliższej granicy pruskiej mamy 270 klm. a do najdalszej szwajcarskiej 730 klm. Na kołach, lub w ich pobliżu mamy wiele punktów oparcia do rysunku, lecz

rysowanie odbywa się nie z pamięci a za pomocą mapki. Kół Matzata można użyć także przy rysunku Galicji.

W każdej wyższej klasie powinnyby się jedną lub dwie mapki rysować na pełnej sieci stopniowej i zaznaczyć przy tem, że tylko takie rysowanie jest zupełnie metodycznym. Rysuje się wtenczas z mapki i nie wymaga się od ucznia rysunku z pamięci, zresztą wszędzie dobrze jest używać pojedynczej, wyżej wskazanej metody i to z pamięci. Czasem wystarcza rysunek bez linii pomocniczych z pamięci (Faustzeichnung), dla podania jak najogólniejszych zarysów.

WIADOMOŚCI SZKOLNE.

Wiadomości szkolne.

I. Skład grona nauczycieli przy końcu roku szkolnego 1895.

A. Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych.

1. *Aleksander Borkowski*, dyrektor gimnazjum, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej okręgowej, członek rady miejskiej i rady powiatowej, uczył języka greckiego w kl. VII. i VIII., razem 9 godzin tygodniowo.
2. *Julian Lizak*, profesor, uczył matematyki w kl. Ia, Ib, II, III., IV. i VI., razem 18 godz. tygodn.
3. *Ks. Symeon Cetnarski*, profesor, uczył religii obrz. rzym. kat. w kl. I.—VIII. razem 16 godz. tygodn.
4. *Włodzimierz Paślawski*, profesor, gospodarz klasy III., zawiadowca czytelnicy dla młodzieży, uczył języka łacińskiego w kl. II., ruskiego w kl. II., IV., VI., VII. i VIII., razem 18 godz. tygodn.
5. *Antoni Pado*, profesor, gospodarz kl. IV., uczył jęz. łacińskiego w kl. IV. i VIII., greckiego w V., razem 16 godzin tygodniowo.
6. *Franciszek Zych*, profesor, członek rady miejskiej, uczył geografii w kl. Ia, geografii i historii powszechnej w kl. II., VI., VII., VIII. i propedeutyki filozoficznej w kl. VIII., razem 19 godzin tygodniowo; oprócz tego historii kraju rodzinnego jako przedmiotu nadobowiązkowego w kl. VII. przez dwie godziny tygodn.
7. *Józef Przybylski*, profesor, zawiadowca gabinetu przyrodniczego, kierownik przygotowawczej szkoły przemysłowej, uczył historii naturalnej w kl. Ia., Ib., II., III., V. i VI., języka polskiego w kl. Ia. i II., razem 18 godz. tygodn.
8. *Roman Moskwa*, profesor, gospodarz klasy VIII., zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył metematyki w kl. V.,

VII. i VIII., fizyki w kl. IV., VII. i VIII., razem 18 godzin tygodniowo.

9. *Adolf Arendt*, nauczyciel, zawiadowca zbiorów dla nauki rysunków, uczył rysunków odręcznych w kl. Ia., Ib., II., III. i IV., razem 20 godz. tygodn.; oprócz tego geometrii wykresłej jako przedmiotu nadobowiązkowego w dwóch oddziałach po 2 godz. tygodn.
10. *Jan Biela*, nauczyciel, gospodarz kl. III., zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył języka łacińskiego w kl. VII., greckiego w kl. III., polskiego w kl. III. i IV., razem 16 godz. tygodn.
11. *Witold Barewicz*, dr. filozofii, nauczyciel, gospodarz klasy VII., uczył języka niemieckiego w kl. V., VI., VII. i VIII., propedeutyki filozof. w kl. VII., razem 18 godz. tygodn.
12. *Jan Chmiolek*, nauczyciel, zawiadowca czytelnicy polskiej dla młodzieży i wypożyczalni dla ubogich uczniów, uczył języka greckiego w kl. IV., polskiego w kl. V., VI., VII. i VIII., razem 16 godz. tygodn.
13. *Ks. Polieukt Kmit*, nauczyciel, uczył religii obrz. gr. kat. w kl. I.—VIII., razem 16 godz. tygodn.
14. *Anatol Łucyk*, nauczyciel, gospodarz klasy V., uczył języka łacińskiego w kl. V., języka niemieckiego w kl. II., III. i IV., razem 19 godzin tygodniowo; prócz tego śpiewu jako przedmiotu nadobowiązkowego w dwóch oddziałach przez 4 godz. tygodn.
15. *Antoni Zubczewski*, nauczyciel, gospodarz klasy VI., uczył języka łacińskiego i greckiego w VI. klasie, języka niemieckiego w kl. Ia., razem 17 godz. tygodn.
16. *Grzegorz Wetyczko*, dr. filozofii, egzam. zastępca nauczyciela, uczył geografii w kl. Ib., geografii i historii w kl. III, IV. i V., języka ruskiego w kl. I., III. i V., razem 19 godz. tygodn.; prócz tego historii kraju rodzinnego jako przedmiotu nadobowiązkowego w kl. III. i IV. przez dwie godz. tygodn.
17. *Piotr Rzepniński*, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Ia., uczył języka łacińskiego w kl. Ia. i Ib., razem 16 godz. tygodn.; prócz tego kaligrafii w niższym gimnazjum po 2 godz. tygodn.
18. *Aleksander Demkowicz*, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Ib., uczył języka łacińskiego w kl. III, polskiego i niemieckiego w kl. Ib., razem 15 godz. tygodn.

B. Nauczyciel poboczny:

Joachim Blumenblatt, nauczyciel szkoły ludowej, uczył religii mojżeszowej w 8 oddziałach, przez 8 godz. tygodn.

C. Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych:

1. Naukę gimnastyki pobierała młodzież w Towarzystwie gimnastycznym „Sokół“ w trzech oddziałach przez 6 godzin tygodniowo.
2. Historii kraju rodzinnego, uczyli nauczyciele *Franciszek Zych* i *Grzegorz Wętyczko*, w trzech oddziałach przez 4 godz. tygodn. j. w.
3. Geometrii wykresłnej uczył nauczyciel *Adolf Arendt*, w dwóch oddziałach przez 4 godz. tygodn. j. w.
4. Śpiewu uczył nauczyciel *Anatol Łucyk*, w dwóch oddziałach przez 4 godz. tygodn. j. w.
5. Kaligrafii uczył zast. naucz. *Piotr Rzepnijski*, w dwóch oddziałach przez 2 godz. tygodn. j. w.

Zmiany w gronie nauczycieli

w ciągu roku szkolnego 1895.

1. Reskryptem z d. 6. lipca 1894. l. 13.562. zamianował J. E. Pan Minister wyznań i oświecenia nauczyciela tutejszego zakładu profesora *Euzebiusza Szajdzickiego* nauczycielem c. k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie, a nauczyciela *Józefa Staromiejskiego* nauczycielem w c. k. gimnazjum piątym we Lwowie, nareszcie zastępców nauczycieli *Anatola Łuczka* i *Antoniego Zubczewskiego* rzeczywistymi nauczycielami dla tutejszego c. k. gimnazjum.
2. Reskryptem z d. 25. lipca 1894. l. 311/Pr. zamianowała Wysoka c. k. Rada szk. kr. *Aleksandra Rychlika* zastępcą nauczyciela w tutejszem c. k. gimnazjum.
3. Reskryptem z d. 22. sierpnia 1894. l. 416/Pr. przeniosła Wys. c. k. Rada szk. kr. egzaminowanego zastępcę nauczyciela *Władysława Puchewicza* z c. k. gimnazjum w Stanisławowie do tutejszego zakładu na miejsce profesora *Juliana Lizaka*, który na mocy reskryptu J. E. Pana Ministra wyznań i oświecenia z d. 4. września 1894. l. 20691. otrzymał urlop do końca stycznia 1895 r.
4. Reskryptem z dnia 21. sierpnia 1894. l. 16553. zamianował J. E. Pan Minister wyznań i ośw. zastępcę tutejszego c. k. gimnazjum *Kazimierza Gruenberga* prowizorycznym nauczycielem c. k. szkoły realnej w Stanisławowie.
5. Reskryptem z d. 14. września 1894. l. 20257. poruciła Wys. c. k. Rada szk. kr. naukę śpiewu w tutejszym zakładzie nauczycielowi *Anatolowi Łucykowi*.
6. Reskryptem z d. 27. września 1894. l. 21627. przyznała Wys. c. k. Rada szk. kraj. profesorowi *Włodzimierzowi Paślawskiemu* trzeci dodatek pięcioletni.

7. Reskryptem z d. 10. października 1894. l. 21670. poruczyła Wysoka c. k. Rada szk. kr. naukę religii mojżeszowej w tutejszym zakładzie nauczycielowi szkoły ludowej *Joachimowi Blumenblattowi*.
8. Reskryptem z d. 10. października 1894. l. 21818. przyznała Wys. c. k. Rada szk. kr. profesorowi *Franciszkowski Zychowi* pierwszy dodatek pięcioletni.
9. Reskryptem z d. 4 stycznia 1895. l. 31470. przeniosła Wys. c. k. Rada szk. kr. zastępcę nauczyciela *Aleksandra Rychlika* z tutejszego zakładu w tym samym charakterze do c. k. gimnazjum w Kołomyi, a zastępcę nauczyciela *Aleksandra Demkowicza* z c. k. gimnazjum w Przemyślu do tutejszego zakładu.
10. Reskryptem z d. 10. stycznia 1895. l. 32048. przyznała Wys. c. k. Rada szk. kr. dyrektorowi *Aleksandrowi Borkowskiemu* piąty dodatek pięcioletni.
11. Ponieważ profesor *Julian Lizak* objął z początkiem lutego 1895. napowrót obowiązki nauczycielskie, przeto Wys. c. k. Rada szk. kr. reskryptem z d. 2. lutego 1895. l. 2921. przeniosła zastępcę nauczyciela *Władysława Puchewicza* do c. k. gimnazjum w Kołomyi.
12. Reskryptem z d. 2. kwietnia 1895. l. 7589. przyznaje Wys. c. k. Rada szk. kr. profesorowi *Józefowi Przybylskiemu* pierwszy dodatek pięcioletni.

II. Plan nauki.

Nauki poszczególnych przedmiotów udzielano według planów i instrukcyi Wysokiego c. k. Ministerstwa wyzn. i ośw. i Wysokiej c. k. Rady Szkolnej krajowej; nauka rysunków odręcznych była w 4 niższych klasach obowiązkową.

Lektura polska, ruska i niemiecka postępowała według przepisanych wypisów i planów.

Poniżej podaje się wykaz lektury łacińskiej i greckiej, tudzież utworów polskich i niemieckich, nie objętych wypisami a czytanych w całości.

Lektura łacińska.

- III. kl. Cornel. Nep. Aristides, Cimon, Miltiades, Themistocles, Epaminondas, Pelopidas, Alcibiades, Hannibal.
- IV. kl. Caes. de bello Gall. ks. I. c. 1—29., II, III i VI. — Ovid. Metam.: Cztery wieki świata, Giganci, Lykaon, Potop.
- V. kl. Liv. I. c. 1—35. XXII. c. 1—48. — Ovid. Metam.: Zgromadzenie bogów, Deukalion i P'yrha, Niobe, Dac-

dalus i Ikarus, Orfeus i Eurydyka, Król Midas. — Fasti: Aryon, Święto Fauna, Terminalia, Regifugium, Matronalia. — Trist.: Własny żywot. — Epist.: Orestes i Pylades.

Prywatna lektura:

Livius: I. 35—46.; XXI, 1—15., 38—47. — Ovidius: Metam.: Filemon i Baucis, Porwanie Proserpiny. — Niektórzy czytali Caes. bell. civ. II. ks.

VI. kl. Sall. Bell. Catil., Cic. in Catilinam I. Vergil. Bucol. I. i IX. Georg.: Laudes vitae rusticae, Laudes Italiae. Aen. I. ks. — Z prywat. lektur. Caes. bell. civ. I. ks., Cic. in Catil. II., III. i IV.

VII. kl. Cic. pro Sexto Roscio Amerino, Cato maior. — Verg.: Aen. II., VI., VII. — Prywatnie czytali uczniowie: Cic. in Verrem, z Verg. Aen. IV.

VIII. kl. Horatii Carm.: I. 1, 2, 3, 7, 12, 14, 22, 31, 34, 35, 37.
II. 3, 13, 15, 22.
III. 1, 2, 3, 4, 5, 24, 30.
IV. 2, 3, 5, 15.
Carmen saec. Ep. 2. Sat. I. 1.

Taciti Germania c. 1—27. Hist. I. 1—40.

Lektura grecka.

V. kl. Z Chrestomatyi Ksenofonta, wyd. przez Fiderera, przeczytano z Anab. ustępy: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, z Cyropedyi: 1, 2, 4. — Z Homera Iliady ks. I i III, prywatnie ks. II.

VI. kl. Hom. II. III., VI., XVI. i XVIII., prywatnie XVII., XXIV. — Herod. VI.

VII. kl. Demost. Olyn. I., II. i III. Hom. Odys. ks. VI., VIII., X., XI. Z lekt. prywat. Demost. *Περὶ τῆς εἰρήνης*. Hom. Odys. IX.

VIII. kl. Plato: Apologia, Krito c. 1—7. — Sophocles: Oedip. Rex.

Lektura polska.

V. kl. Lektura szkolna. Uczniowie czytali w całości: Ad. Mickiewicza Grażyna, Pan Tadeusz, Popas w Upicciu. Jul. Słowackiego Ojciec zadżumionych, Korn. Ujejskiego Maraton, Wincentego Pola Mohort, Stef. Witwickiego Ruś, Kazim. Brodzińskiego Wiesław, W. Szekspira Makbet i Al. hr. Fredry Zemsta.

Lektura prywatna obowiązująca. Uczniowie czytali z Wypisów na kl. V. przeznaczonych ustępy pominięte w szkole.

Lektura prywatna nadobowiązkowa:

H. Sienkiewicza Pisma t. I—IV., Cbodzki Ser. I—VI Hołowińskiego Legendy, Podróż do ziemi świętej. Pola Pieśń o ziemi naszej i domu naszym, Pruszkowa Rozrywki, Szujskiego Rys dziejów świata przedchrześcijańskiego, Wodzickiego Jaskółka, Syrokomli Urodzony Jan Dęboróg, Kęs chleba, Janko Cmentarnik, Wójcickiego Stare gawędy.

- VI. kl. Lektura szkolna. Uczniowie czytali w całości: Mikołaja Reya Krótka rozprawa, Łukasza Górnickiego Rozmowa Polaka z Włochem, Jana Kochanowskiego Satyr, Proporzec, Odprawa posłów greckich, Treny, Seb. Klono-wicza Flis, Worek Judaszów, Szymona Starowolskiego Lament utrapionej matki Polski konającej, Wesp. Kochowskiego Psalmodya polska, Krasickiego Prawdziwa powieść o narożnej kamienicy, Ad. Naruszewicza Memoryał względem pisania historii narodowej, Fr. Zabłockiego Fireyk w zalotach.

Lektura prywatna obowiązująca. Uczniowie czytali z Wypisów na kl. VI. ustępy pominięte w szkole; nadto Kitowicza Pamiętniki, Sienkiewicza Ogniem i mieczem, Potop, Pan Wołodyjowski, Paska Pamiętniki, Kopii Nowelle.

Lektura prywatna nadobowiązkowa. Reya Żywoł człowieka poczciwego, Skargi Kazania sejmowe, Modrzewskiego O poprawie Rzeczypospolitej, Piotra Kochanowskiego Jerozolima wyzwolona, Ł. Górnickiego Dworzannin, Dzieje w Koronie polskiej, Szym. Szymonowicza Sielanki, I. Krasickiego Przypadki Mikołaja Doświadczynskiego, Pan Podstoli, Hofmanowej Jan Kochanowski, Naruszewicza Żywoł Jana Chodkiewicza.

- VII. kl. Lektura szkolna. Uczniowie czytali w całości: Alojzego Felińskiego Barbara Radziwiłłówna, Niemcewicza Powrót posła, Ad. Mickiewicza Dziady, Konrad Wallenrod, Ant. Malczewskiego Marya, Sew. Goszczyńskiego Zamek Kaniowski, Al. hr. Fredry Słuby panięskie. Lektura prywatna obowiązująca. Uczniowie czytali z Wypisów pol. na kl. VII. ustępy pominięte w szkole; nadto Koźmiana Pamiętniki, J. Korzeniowskiego Spekulant, Kollokacya, Szajnochy Szkice historyczne, Rzewuskiego Listopad, Pamiętki Soplicy, Reinholda w tłum. Czubka O wojnie moskiewskiej, Moliera Świętoszek. Lektura prywatna nadobowiązkowa: Niemcewicza Lejbe i Sióra, Jan z Tenczyna, Łozińskiego Szlachcic chodackowy. Siemieńskiego Portrety literackie, Odyniec Listy z podróży, Chłędowskiej Nowelle i Szkice lite-

rackie, Kraszewskiego O literaturze i sztuce, Starościna bełzka, Czajkowskiego Wernyhora.

- VIII. kl. Lektura szkolna. Uczniowie czytali w całości: Jul. Słowackiego Lilla Weneda, Zyg. Krasińskiego Irydyon, Hieron. Kajsiewicza Kazanie o pokucie, Szajnochy Mściściel, Dwie wojny, Szujskiego Śmierć Władysława IV., Mowa rektorska.

Lektura prywatna obowiązująca: Uczniowie czytali z Wypisów pol. na kl. VIII. ustępy pominięte w szkole; nadto Krasińskiego Nieboska komedia, Przedświt, Słowackiego Balladyna, Książę Niezłomny, Szekspira Makbet, Kraszewskiego Chata za wsią, Poeta i świat, Stara baśń, Kremiera Listy z Krakowa, Starożytna Grecya, Byrona Giaur w tłum. Ad. Mickiewicza, Szujskiego Wallas, Dantego Boska Komedia.

Lektura niemiecka.

- V. kl. Obok obowiązkowej lektury szkolnej lektura domowa Goethego Reineke Fuchs.
- VI. kl. Obok obowiązkowej lektury szkolnej lektura domowa Lessinga Minna v. Barnhelm, Goethego Hermann und Dorothea i Egmont (3 akty).
- VII. kl. Obok lektury z Wypisów niemieckich dla tej klasy lektura szkolna Lessinga Emilia Galotti, Goethego Egmont, Schillera Jungfrau von Orleans; lektura domowa Lessinga Minna von Barnhelm, Goethego Hermann und Dorothea.
- VIII. kl. Obok lektury z Wypisów niemieckich dla tej klasy lektura szkolna Goethego Iphigenie auf Tauris, Schillera Wallenstein; lektura domowa Shakespeare'a Julius Caesar i Schillera Wilhelm Tell.

Wybór prywatnej lektury w wymienionych klasach stosował się do indywidualności ucznia i pozostawał pod kierownictwem nauczyciela języka niemieckiego.

Nauka religii mojżeszowej.

Nauki tego przedmiotu udzielano w każdej klasie po jednej godzinie tygodniowo.

- I kl. a) Religia: O religii w ogólności, o objawionej religii mojżeszowej, o artykułach wiary, o powinnościach wynikających z nauki poznania Boga w ogólności. Miłość Boga i bliźniego, posłuszeństwo, wiara w opatrzność Boga.

b) Historia biblijna: Dobrodziejstwa Boga wyświadczone Izraelitom przez Mojżesza, upór i nieposłuszeństwo Izraelitów, czyny Mojżesza, Jozuego, Sędziów i Samuela; król Saul, Dawid, Salomon, powody rozpadku Palestyny.

c) Tłómaczenie: Jozue rozdz. 24., księga Sędziów rozdz. 9.

II. kl. a) Religia: Skład, podział i wartość pisma św.; ogólna treść ksiąg bibl. działu I. II. i III.; 6 artykułów wiary odnoszących się do mozaizmu, wiara w Boga, znaczenie Mesjasza, o zmartwychwstaniu umarłych, o wewnętrznej i zewnętrznej czci Boga w ogólności i szczególności.

b) Historia bibl.: Powody i skutki rozpadku Palestyny na dwa udzielne państwa; o królach państwa Izraela, stan moralny tegoż, o prorokach Eliaha i Elis. Państwo Judy, powody jego zburzenia, o Danielu.

c) Tłómaczenie: Samuel rozdz. 24., 26., 1. i 7.

III. kl. a) Religia: Forma służby bożej od czasów Mojżesza i świątyni I. do teraz; treść wszystkich modlitw, tłumaczenie najważniejszych modlitw codziennych. Święta religijne, historyczne pomojżeszowe, posty.

b) Hist. bibl.: Stan żydów wprowadzonych do Babilonii do założenia nowej gminy w Palestynie; o Danielu, Ezdraszu i Nehemijaszu; Samarytanie i ich stosunek do nowej kolonii żydowskiej. Od Heroda do zburzenia Jerozolimy przez Tytusa.

c) Tłómaczenie: Król. I. rozdz. 8., 12, 17. i 21.

IV. kl. a) Religia: Podział i znaczenie świąt historyczno-religijnych, czysto religijnych, pomojżeszowych i soboty w szczególności. Obrzędy, ceremonie, prawo potraw według biblii i talmudu.

b) Hist. bibl.: Podział całego prawa relig. na pisane i tradycyjne; wartość moralna całego prawa. Krótki rys stanu żydów za czasu świątyni II., założenie synedryum I. i jego działania; szkoły żyd. do VII. wieku. Rozwój historii literatury relig. w szkołach hiszpańskich, francuskich, niemieckich i polskich w ogólnym zarysie.

c) Tłómaczenie: Król. II. rozdz. 4., 5., 6. i 7.

V. kl. a) Religia i hist.: Pogląd ogólny na stan żydów od Mojżesza. Powody, cel i skutki założenia świątyni I. i II. na tle prorocत्व Mojżesza, Jezajasza i Jeremijasza; powody i skutki zburzenia tychże; znaczenie i dążność praw zaprowadzonych przez synedryum; wytworzenie się partii Helenistów, później Faryzeuszów i Saduceuszów; Septuaginta i świątynia w Egipcie. Szkoły talmud. za panowania ces. Augusta i Tyberjusza.

b) Tłómaczenie: Psalmi 8., 15, 19., 21., 23., 90., 91., 99., 104. i 124.

- VI. kl. a) Religia i hist.: Herod, jego życiorys, stosunek do żydów i państwa rzymskiego; powody i skutki nienawiści między Grekami i Rzymianami a żydami; Kaligula, Filon i Apion; powody i skutki powstania żydów za Nerona; Wespazyan, Tytus, Josephus Flavius; cel i dążność praw Synedryum tej epoki. Miszna i Talmud co do treści, wartości naukowej i moralnej. Saadja, wiara i wiedza.
b) Tłómaczenie: Przypowieści Salomona 1., 2., 3., 4., 6. i 14.
- VII. kl. a) Religia i hist.: Mahomet, żydzi, szkoły. Forma i ustroj gmin żyd. szczególnie na Oryencie do VII. wieku. Życiorys i treść dzieł rabinów szkoły hiszpańskiej aż do zwinienia tejże.
b) Tłómaczenie: Jerem. rozdz. 1. 5. 14.: Ech. rozdz. 1. 2. 3. 4.
- VIII. kl. a) Religia i hist.: Ogólne zapatrywanie na moralny stan żydów na wschodzie i zachodzie do pierwszej połowy XII. wieku; szkoły talmudycz. w Francyi, Niemczech; Mendelsohn; Chasydyzm i talmudyzm w Polsce.
b) Tłómaczenie: Jezaj. rozdz. 1. 5. 11. 14. 31. 47.

Przedmioty nadobowiązkowej nauki.

Historja kraju rodzinnego. Naukę wykładano w klasie III., IV., VII. i VIII. według planu poleconego przez Wysockie Władze szkolne.

Geometrya wykreślna. Nauka odbywała się w dwóch oddziałach, w każdym raz na tydzień po dwie godziny, na podstawie podręcznika i atlasu dra Łazarskiego. W I. oddziale przerobiono przepisany materyał do obrotowań włączenie, w II, oddziale przerobiono przepisany materyał do powierzchni obrotowych. W I. oddziale pobierało naukę uczniów 11, w II. było przy końcu roku uczniów 8. Remuneracya roczna 200 złr.

Kaligrafia w 2 oddziałach przez 2 godz. tyg. Ćwiczenia w piśmie polskiem, ruskim i niemieckim z ciąglem uwzględnieniem prawidłowego sposobu siedzenia i kierowania ręką w czasie pisania. Remuneracya roczna wynosi 100 złr.

Gimnastyka w 3 oddziałach 6 godzin tygodniowo.

Uczniowie, podzieleni na 5 zastępów wedle pomiaru siły na początku pierwszego półrocza przeprowadzonego, ćwiczyli:

A. Ćwiczenia rzędowe, a mianowicie: jednostek, zastępu, plutonu i drużyny.

B. Ćwiczenia wolne bez przyborów i z przyborami, tak w miejscu jakoteż i w pochodzie.

C. Ćwiczenia na przyrządach.

Z ćwiczeń rzędowych przeprowadzono wszystko, co w zakres takowych należy.

Z ćwiczeń wolnych przeprowadzono od ćwiczeń najłatwiejszych dwutaktowych aż do 8-miutaktowych, kombinując ruchy ramion, tułowia i nóg.

Z ćwiczeń na przyrządach przerobiono najważniejsze aż do trudności III. stopnia i tak:

na poręczach: Grupy, Podpory i Zmiany, Pochody i Poskoki, Wywijania, Wytrzymania.

na drążku (prężnik): Zwieszania i Zmiany, Pochody i Poskoki, Wywijania, Obroty, Wspierania, Wymyki i Wyciążi, Woltyże, Wytrzymania.

na koźle: Woltyże rozkroczone, kureczne, okroczone, przerzutne.

na drabinach: Pochody i Poskoki.

Skok w dal i w wyż, z odbiciem jedno- i obunóż.

Żerdź pionowa: Zwieszania i Zmiany, Podpory, Chwyty do wspinań, Wspinania.

Dwużerdź pionowa: te same grupy.

Kółka: Zwieszania i Zmiany, Podpory, Wywijania, Obroty, Woltyże, Wytrzymania.

Remuneracya roczna wynosi 300 złr. za udzielanie nauki w 6 godzinach tygodn. i 100 złr. za używanie sali gimnastycznej i przyborów.

Spiew w 2 oddziałach po godzinie tygodniowo. W I. oddziale, przeznaczonym dla uczniów początkujących, zajmowano się nauką teoryi muzyki i spiewu w najważniejszych zarysach, ćwiczano się w trafianiu pojedynczych tonów i spiewano ćwiczenia na jeden i dwa głosy.

W oddziale drugim spiewano msze św. i pieśni kościelne w chórze mieszanym, tudzież pieśni cerkiewne w chórze męskim i mieszanym.

III. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) w języku polskim.

W V. klasie:

1. Mój dom rodzinny. (opis) (dom).
2. Latarnik H. Sienkiewicza. (Opowiedzieć koleje życia tytułowej postaci). (szk.).
3. Opis Drohobycza. (Dla brata lub przyjaciela, nieznanego tego miasta). (dom.).
4. Porwanie Sabinek. (Na podstawie lektury szk. Liv. ks. I.). (szk.).

5. Dzień zaduszny. (dom.).
 6. Spotkanie się Odysseusa z Kiklopem Polifemem. (Na podstawie lekt. dom.). (szk.).
 7. Jak opisuje Dante przedpiekle? (dom.).
 8. Zamieć śnieżna. (Obraz). (dom.).
 9. Agitacja ks. Robaka wśród szlachty litewskiej. (Opowiadanie podług IV. ks. Pana Tadeusza). (szk.).
 10. Osnowa „Wiesława“ Kaz. Brodzińskiego. (dom.).
 11. Treść mowy Miltiyadesa. Z Maratonu Ujejskiego. (szk.).
 12. Jakie znaczenie ma w historii zajęcie Wschodu przez Aleksandra Wielkiego? (dom.).
 13. Dlaczego Mohort opuścił na zawsze ojczystą Litwę a zamieszkał na kresach w Ukrainie? (szk.).
 14. Wykazać cechy ballady na utworze Mickiewicza p. n. „Alpuhara“. (dom.).
- Jan Chmiolek.*

W VI. klasie:

1. Myśli budzące się na widok odlatujących ptaków. (dom.).
 2. Zasługi Jana Długosza. (szk.).
 3. Gerwazy i Protazy w Panu Tadeuszu. (Charakterystyka porównawcza). (dom.).
 4. Tok myśli, zawartych w Reya „Krótkiej rozprawie między panem, wójtem a plebanem“. (szk.)
 5. Dobre książki są dobrymi przyjaciółmi. (dom.).
 6. Obyczaje Rzymian w dawnej dobie Rzeczypospolitej rzymskiej a za czasów Sallustyusza. (szk.).
 7. Porównać myśli, zawarte wstępem Reya p. n. „Z młodu hamuj koła“ i w l. chórze Odprawy posłów Kochanowskiego. (dom.).
 8. Porównać Aleksandra i Antenora w Odprawie posłów greckich Jana Kochanowskiego. (dom.).
 9. Skarga, jako mąż pięknego charakteru. (szk.).
 10. Znaczenie, osnowa i układ sielanki Szym. Szymonowicza: „Żeńcy“. (dom.)
 11. Wizerunek Królowej polskiej Anny Rakuszanki. (Na podstawie kazania Skargi). (szk.).
 12. Szlachcic polski z drugiej połowy XVII. w. (Na podstawie Pamiętników Paska). (dom.).
 13. Przedstawić losy Histieusza, tyrana z Miletu. (Według opowiadania Herodota ks. VI.). (szk.).
 14. Tok myśli w poemacie Ign. Krasickiego p. n. „Podróż pańska“. (dom.).
- Jan Chmiolek.*

W VII. klasie:

1. Morze nie dzieli lecz zbliża narody. (dom.).
2. Wychowawcze znaczenie Przypadków Doświadczyńskiego. (dom.).
3. Charakter starych Słowian. (szk.).

4. Starosta a Podkomorzy, zestawienie dwóch typów z komedyi J. Ur. Niemcewicza p. n. „Powrót posła“. (dom.).

5. Tok myśli, zawarty w wyimku z poematu p. n. „Stefan Czarnecki I. Przepowiednia“ Kaj. Koźmiana. (szk.).

6. Zła fortuna ma to dobrego, że rozumu nauczy, a przyjaciela pokaże. (dom.).

7. Jaki wpływ wywarły wrażenia młodości na rozwój talentu Kazimierza Brodzińskiego? (szk.).

8. Gustaw a Konrad w Dziadach. (dom.).

9. Charakterystyka Karola XII. (szk.).

10. Znaczenie i posłannictwo poezyi narodowej. (Na podstawie Pieśni Wajdeloty). (dom.). *Jan Chmiolek.*

W VIII. klasie:

1. Tok myśli i znaczenie Farysa. (dom.).

2. Bracia Strawińscy w Listopadzie H. Rzewuskiego. (dom.).

3. Plany wojenne Stefana Batorego. (szk.).

4. Rozwinąć myśl zawartą w następującem zdaniu Cycerona: „Mihī nulli satis eruditi videntur, quibus nostra ignota sunt“ (dom.).

5. Dlaczego śmierć Jana Bieleckiego budzi w nas współczucie? (szk.).

6. W czem objawia się miłość macierzyńska wdowy ku swoim córkom w tragedyi Jul. Słowackiego p. n. „Balladyna“? (szk.).

7. Jaki obraz państwa i narodu rzymskiego kreśli Zyg. Krasinski w „Irydyonie“? (szk.).

8. Myśli i uczucia ucznia, kończącego nauki gimnazyalne. (W formie mowy do kolegów). (zad. dom.). *Jan Chmiolek.*

a) w języku ruskim.

W V. klasie.

1. Прихід Одисея в землю Феаків. Оповіданє з лектури шк. (szk.).

2. Долина Нилу в Египті. Опис геогр. (dom.).

3. Битва Ігоря з Половцями на ріці Каялі. Опис з лектури рускої (szk.).

4. Заслуги Темистокля для вітчизни. Оповіданє істор. (dom.).

5. Прощанє Гектора з Андромахою. Оповіданє з лектури польської (szk.).

6. Побіг бранців з турецького полону. Оповіданє з лектури рускої (szk.).

7. Кир під Кунаксою. Опис з лектури грецької (dom.).

8. Хула Нюби і кара. Оповіданє після лект. рус. (szk.).

9. Баляда, міт і легенда. Порівнанє з наведеним примірів після науки в школі (dom.).

10. Триумф Емілія Павла. Опис з лектури німецької (szk.).

11. Прогулька на Уріч. Опис. (dom.).

Dr. G. Welyczko.

W VI. klasie.

1. Приємности і неприємности пори осінної (dom.).

2. На чим основує ся поділ поезії на епічну, ліричну і драматичну (на підставі шкільної науки) (szk.).

3. Яких средств уживав Октавіян, щоби дійти до самовласти в римській державі? (dom.).

4. Основанє Кієвопечерского монастиря (після літописи Нестора) (szk.).

5. Як характеризує Єлена богатирів гредких в розмові з Приямом (на основі лектури шкільної) (szk.).

6. Дерево огородове образ життя людского (порівнанє) (dom.).

7. Діяльність Володимира Великого по прийнятю Християнства (після літописи Нестора) (szk.).

8. Вода і огонь добрі служити, але лихі панувати (dom.).

9. Які признаки народної поезії находимо в „Слові о полку Ігора“? (szk.).

10. Розвій і значіне ридарства в середних віках (dom.).

11. Заслуги Петра Могили коло піднесеня просьвіти на Русі (szk.).

Włodzimierz Paślawski.

W VII. klasie.

1. Значіне пословиці „Не кай ся рано ветати, а молодю учитись“ (dom.).

2. Іван Котляревский і его літературна діяльність (szk.).

3. Діяльність внутрішня Болеслава Хороброго в Польщі, а Ярослава Мудрого на Русі. Порівнанє (dom.).

4. Характеристика Марусі і Василя в повісті Основяньська „Маруся“ (szk.).

5. Пояснити значіне слів Котляревского:

„Живе кто в сьвіті необачно,
Тому нігде не буде смачно
А більш коли і совість жметь“. (dom.).

6. Пояснити і довести правдивість пословиці: З яким пристаєшь, таким ся сам стаєшь (dom.).

7. Характеристика народного сьпівака на основі поеми М. Пашкевича „Бандурист“. (szk.).

8. Пояснити і довести значіне слів Головацкого:

Хто працює, оре, сїє
Той і плодів ся надїє. (dom.).

9. Естетичний розбір думи Шевченка „Гамалія“ (szk.).

10. Значіне конгресу віденського в р. 1815. (dom.).

11. Характеристика Продана в повісті Н. Устияновича „Мєсть верховинця“ (szk.).
Włodzimierz Pasławski.

W VIII. klasie.

1. Значіне слів Т. Шевченка „І чужому научайтесь
І свого не цурайтесь,
Бо, хто матір забуває,
Того Бог карає“. (dom.).

2. Яке значіне можуть мати в рускій літературі О. Сто-
роженька „Історичні wspominki столітнього Микити Коржа“ ?
(szk.).

3. Заслуги Бабенбергів для Австрії (dom.).

4. Основна гадка і характеристика осіб в оповіданю М.
Вовчка „Два сини“ (szk.).

5. Вияснити і ствердити пословицю „Nulla virtus sine
certamine“ (dom.).

6. Театр — средство образования і товариського життя
(dom.).

7. Який пожиток приносить нам звиджованє країв визших
культурою ? (на основі записок подорожних Ільницького) (szk.).

8. З'їзд монархів в Відни 1515 і єго значіне для Австрії.
Włodzimierz Pasławski.

c) w języku niemieckim

W V. klasie.

1. Androklos erzählt seine Geschichte dem Kaiser von Rom.
(a. G. d. L.) szkolne.

2. Die Rechte und die Pflichten aegyptischer Könige (a. G. d. L.).

3. Solon und Krösus (e. Erzählung) szkolne.

4. Die Stellung der Phönizier in der alten Geschichte (a.
G. d. L.).

5. Wie gelang es Cyrus die gesammelten Streitkräfte vor
seinem Bruder zu verbergen? (Nach Xen.) szkolne.

6. Hoffnungen und Blüten (Ein Gleichnis).

7. Der Einfluss des Mineralreiches auf den Menschen (a. G.
d. L.) szkolne.

8. Die Bedeutung Kimons für Athen.

9. Der Ursprung der Kohle.

10. Ovid und seine Werke (a. G. d. L.).

11. Warum spielte Italien eine so grosse Rolle in der
antiken Welt? (a. G. d. L.).

12. Inhaltsangabe des Schillerschen Gedichtes „Herculanum
und Pompeii“.

13. Hannibals Stellung in den punischen Kriegen.

14. Wie werden Philemon und Baucis von den Göttern belohnt? (Nach Ovid) szkolne.

W VI. klasie.

1. Kudrun und ihre Schicksale (a. G. d. L.) szkolne.

2. Die Schule und das Leben (Ein Vergleich).

3. Welcher Mittel bediente sich Catilina, um für seine verbrecherische Unternehmung Anhänger zu werben? (Nach Sallust) szkolne.

4. Die Folgen der Unordnung.

5. Reineke Fuchs. (Eine Nacherzählung) szkolne.

6. Die Familie des Wirtes und des reichen Kaufmannes in Goethes Hermann und Dorothea sind mit einander zu vergleichen.

7. Wie schildert Homer den Tod Patroklos? (Hom. Il. XVI.) szkolne.

8. Der Charakter Major Tellheims in Lessings Minna von Barnhelm.

9. Das Wesen des Märchens. (a. G. d. L.) szkolne.

10. Boleslaus der Grosse ist mit Karl dem Grossen zu vergleichen.

11. Wie gelangten die Philaiden zur Herrschaft in Thracien? (Nach Herodot) szkolne.

12. Der christliche Ritter in Schillers „Kampf mit dem Drachen“ und „Der Graf von Habsburg“.

13. Der Schiffbruch des Aeneas (Nach Verg. Aen. I. v. 81—207).

14. Wie wird Egmonts Charakter von seinen Feinden und von seinen Freunden geschildert? szkolne.

W VII. klasie.

1. Der Krieg als Feind und Freund der Künste. (Eine Abhandlung).

2. Wie ward Kriemhild die Holde zu einer Unholdin? szkolne.

3. Die höfische und die Volks-Epik in der mittelhochdeutschen Literatur. (Ein Vergleich).

4. Der Gang der Handlung in Lessings Minna von Barnhelm? szkolne.

5. Die Wahrheit der Worte „Der Geiz sammelt sich an“ ist nachzuweisen.

6. Lessing und Herder sind als Kritiker zu vergleichen.

7. Die Zerstörung Trojas. (Nach Vergil) szkolne.

8. Welche Bedeutung haben die Volksscenen für den Verlauf der Handlung in Goethes Egmont.

9. Bürgers „Lenore“ ist mit Mickiewicz's Ballade „Uciezka (Die Entführung)“ zu vergleichen.

10. Mit welchen verschiedenen Empfindungen scheiden Jungfrau von Orleans und Talbot aus dem Leben? szkolne.

W VIII. klasie.

1. Warum nehmen die Griechen unter den Völkern der alten Welt die erste Stelle ein?

2. Die Entwicklung der Cultur des Menschengeschlechts. (dargestellt nach der Elegie Schillers „der Spaziergang“) szkolne.

3. Alle menschlichen Gebrechen sühnet reine Menschlichkeit.

4. Die sittlichen Folgen des Ackerbaus.

5. Der Charakter Antonius' in Shakespeares „Julius Caesar“. szkolne.

6. Wallensteins Lager ist mit den Volksscenen in Shakespeares Julius Caesar zu vergleichen. szkolne.

7. Tell und Stauffacher. (Eine vergleichende Charakteristik) szkolne.

8. Wie gelangt Oedipus zur Erkenntnis seiner Schuld? (Sophocles Oedip. Tyr.) szkolne.

9. Der Kampf der Plebejer mit den Patriziern in Rom. (przy egz. piśm. dojrz.).

Dr. Witold Barewicz.

d) Do egzaminu dojrzałości.

1) Z języka łacińskiego: a) Przetłumaczyć na język polski z Cic. de finibus bonorum et malorum l. II. c. 14. od słów „Honestum igitur“ do słów „quod parum virile videatur“ w 1. oddziale; Corn. Tacit. Annal. II. c. 11—13. od słów „Postero die Germanorum acies“ do słów „Arminii nomine pollicetur“ w 2. oddziale. b) Przetłumaczyć na język łaciński ustęp z Wypisów polskich dla klas niższych t. II. „Życie i śmierć Sokratesa“ od słów „Nauka Sokratesa mając za cel“ do słów „publiczne ofiary bogom na odwrócenie ich gniewu“ w 1. oddziale; z tych samych wypisów ustęp „Pierwiastkowe dzieje Gallów aż do Cezara“ od słów „Uśmierzeniem Kartaginy dumny lud“ aż do słów „odniósł zwycięstwo nad Insubrami,“ w 2. oddziale.

2. Z języka greckiego: Przetłumaczyć na język polski z Demost. Περὶ τῶν ἐν Χερρόνείῳ 73—77 od słów „Ἡδὴ τοίνυν τινὸς ἤκουσα“ do słów „θουήσεται τὴν πόλιν σώσει“ w 1. oddziale; z Xenof. Anab. IV. 2, 8—18. od słów „Οἱ δ' ἀμφὶ Λεπίσσορον“ do słów „θίσθαι τὰ ὄπλα εἶπεν“ w 2. oddziale.

3) Z języka polskiego: „Na czym polega historyczne znaczenie starożytnych Greków?“

4) Z języka ruskiego: „Пояснити і примірами з історії доказати правдивість висловлення Салюстія: „Concordia parvae res crescunt, discordia vel maximae dilabuntur“.

5. Z języka niemieckiego: „Der Kampf der Plebejer mit den Patriciern in Rom.“

6. Z matematyki: W I. oddziale:

a) Rozwiązać przynależne do siebie równania

$$\begin{array}{r} 115 \\ 151 \end{array} = \frac{1}{1+1} \qquad \frac{49}{110} = \frac{1}{2+1}$$

$$\frac{3+1}{5+1} \qquad \frac{4+1}{2^x \cdot 3^y}$$

$$2^x + 3^y$$

b) Z powodu braku żywności może oblężona twierdza trzymać się dni 12. Gdyby jednak 120 ludzi z załogi ubyło, a każdy z pozostałych otrzymywał dziennie o $\frac{1}{5}$ funta chleba mniej, mogłaby się twierdza trzymać dni 16; tak długo mogła by się trzymać i wtenczas, gdyby z załogi ubyło 200 ludzi a każdy z pozostałych otrzymywał dziennie o $\frac{1}{3}$ funta chleba mniej. Jak silną jest załoga i ile chleba dziennie każdy otrzymuje?

c) W kole pociągnięto średnicę poziomą, a z jednego końca tejże pod kątem x cięciwę, której koniec połączono z drugim końcem średnicy, przez co powstał trójkąt. Jak wielki jest promień kąta, jeżeli objętość podwójnego stożka, powstałego przez obrót owego trójkąta naokoło średnicy wynosi vdm^3 ? Po wyprowadzeniu ogólnego wzoru podstawić $v = 69.824 \text{ dm}^3$ $x = 24^\circ 16' 56''$.

W 2. oddziale: a) Rozwiązać przynależne do siebie równania

$$x + y - \sqrt{\frac{x+y}{x-y}} = \frac{306}{x-y}, \quad x^2 + y^2 = 1476.$$

b) Od chwili narodzenia składano dla dziecka na początku każdego roku przez lat 15 kwotę 400 złr., aby począwszy od początku 25-go roku życia mogło na początku każdego roku pobierać rentę 713·12 złr. Ileż lat będzie trwać ta renta, jeżeli procent jest 4 $\frac{1}{2}$ %?

c) W kulę, której objętość wynosi cdm^3 , wpisany jest stożek prosty, którego rozwartość u wierzchołka wynosi x° . Jak wielki jest promień podstawy walca równobocznego, którego objętość równa się objętości stożka? Po wyprowadzeniu ogólnego wzoru podstawić $c = 84.659 \text{ dm}^3$ $x = 46^\circ 24' 36''$.

V. Zbiory naukowe.

1. Do biblioteki nauczycielskiej przybyły w r. szk. 1895 następujące ważniejsze dzieła:

a) przez kupno: Muzeum r. 1895., Przewodnik naukowy, Przewodnik bibliograficzny r. 1895; Przewodnik higieniczny r. 1895; Warszawska biblioteka r. 1895; Przegląd polski r. 1895; Geographische Mittheilungen r. 1895., Geogr. Rundschau r. 1895. Wszechświat 1895., Oesterreich in Wort u. Bild (ciąg dalszy). Левицкий Библиография (ciąg dalszy), Fries Lehrproben und Lehrgänge (ciąg dalszy), Müllers Alterthumswissenschaften (ciąg dalszy); Album Matejki; Cybulskiego tablice do nauki starożytności rzymskich i greckich; Lehmann, Culturgeschichtliche Wandbilder, Geographische Charakterbilder, Ethnographische Wandbilder; Hek, Mapa Polski.

b) z darowizny: Bieżące wydawnictwa Akademii Umiejętności i Wydziału krajowego; Ilg Albert, Kunstgeschichtliche Charakterbilder aus Oesterreich-Ungarn.

2. Do biblioteki dla młodzieży przybyły następujące dzieła:
 a) przez kupno: Reinhold Heidenstein, Pamiętniki o wojnie moskiewskiej; Wybór nowel i opowiadań najznakomitszych współczesnych pisarzy polskich; Chassong i Marcon, Epos, arcydzieła poezji epickiej; J. Kochanowski, Dzieła wszystkie; St. Trembecki, Pisma; Węgierski, Pisma wierszem i prozą; Al. hr. Fredro, Komedye; Korzeniowski, Mnich, Karpaccy górale, Kollokacya, Speculant; Morawski, Dworzec mego dziadka; Rzewuski, Listopad, Pamiętki pana Seweryna Soplicy; Goszczyński, Dzieła; Zaleski, Duch od stepu; Klem. Hofmanowa, Powieści historyczne; Jul. Urs. Niemcewicz, Pamiętniki czasów moich; Cooper, Mieszkaniec puszczy. — Шевченко, поезії; Кониській, Дитинний вік Шевченка; Ониськевича, Руска бібліотека; Устянович, Старий Ефрем; Мордовцев, Оповідання; Франко, Воа Constrictor; Стодольский, Етнография Славянщины; Лукич, Угорска Русь; Гете, Фавет; Замок Делі; Охримович, Де-що про землю; Барвіньский, Цісар і король Франц Іосиф I.; Загірна, Сократ; Бібліотека для рускої молодєжи Насальського. — Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts; Männer eigener Kraft; Wedell, Pompei und die Pompejaner; Schwicker, Das Königreich Ungarn; Proschko, Geschichtsbilder aus den Kronländern Oesterreich Ungarns; Zehden, Norwegen; Langhans, Das Königreich Böhmen; Rau, Biographien berühmter Männer der Vergangenheit; Bergmann, Wanderungen durch die Werkstätten des Gewerbefleisses; Stein, Schillers Jugendleben. — b) z darowizny: Misyje katolickie (dar redakcyi)

3. Do biblioteki dla ubogich uczniów zakupiono książek szkolnych za 5 złr. 46 ct.

4. Do gabinetu fizykalnego zakupiono: Voltmeter, Ampèremeter, Polymeter według Lambrechta, elektryczny wahadłowy zegar regulator, Thermomultiplicator Melloniego.

5. Do gabinetu historyi naturalnej zakupiono: Lehmann, Zootomische Wandtafeln.

VI. Fundusze na zakupienie zbiorów naukowych.

1. Datki 292 uczniów na zbiory naukowe	.	292	złr.	—	ct
2. Taksy wstępne od 78 uczniów	.	163	"	80	"
3. Taksy za duplikaty świadectw szkolnych	.	2	"	—	"
razem		457	złr.	80	ct

VII Fundusze na wsparcie ubogich uczniów.

1. Odsetki z fundacyi ś p. Rozalii Jachniewiczówny, wynoszącej w nominalnej wartości kwotę 409 złr. m. k., a przeznaczonej na zakupno książek szkolnych dla ubogich uczniów, wyniosły	.	31	złr.	80	ct.
2. Na wsparcie ubogich uczniów bez różnicy wyznania religijnego wpłynęły na ręce dyrekcji w roku szk. 1895. następujące datki:					
Od Wgo Pana Juliusza Ungera	.	4	złr.	—	ct.
" " Ks. Jana Krynickiego	.	1	"	—	"
" " Pani Jakóbowej Lindenbaumowej	.	5	"	—	"
" Towarzystwa Oszczędności i kredytu	.	25	"	—	"
razem		35	złr.	—	ct.

U w a g a : W-y P. Piotr Kintzi z Dębowej Doliny ofiarował kwotę dwustu złr. na wsparcie tutejszej ubogiej młodzieży szkolnej, a to w ten sposób, że po 70 złr. otrzymają obie bursy (ob. 6. i 7.) a 60 złr. zachowa dyrekcya gimnazjalna do własnego rozporządzenia; datek ten wszelako nie jest jeszcze zrealizowany.

3. Na wsparcie ubogich uczniów wyznania mojżeszowego wpłynęły datki:					
a) z dochodu balu	.	35	złr.	50	ct.
b) z kasy miejskiej	.	10	"	—	"
c) od W-go Pana D-ra Natana Apfla, adwokata krajowego w Drohobyczu	.	33	"	34	"

U w a g a : ad a) i c) Taką samą kwotę otrzymała Bursa im. Ad. Mickiewicza, osobno także Bursa św. Jana Chrzciciela.

Wymienionym Dobrodziejom składa Dyrekcya w imieniu młodzieży szkolnej najgorętsze podziękowanie.

4. Z datków, wrzucanych do puszek przez profesorów i uczniów po egzortach i lekcyach religii mojżeszowej, wpłynęło przez cały rok 30 złr. 97 ct.
5. Pozostało z r. szk. 1894 15 " 05½ "
- Kwoty pod 1 - 5 wyszczególnione wynoszą razem 191 złr. 66½ ct.
- Z tego użyto na zakupno książek szkolnych do księgozbioru ubogiej młodzieży 5 złr. 46 ct.
- na oprawę książek szkolnych do tegoż księgozbioru 32 " — "
- na przybory do nauki geometryi wykreslnej 2 " — "
- na uzupełnienie opłaty szkolnej i zapomogi dla 13 uczniów (z uwzględnieniem intencji dawców ad 3) 84 " 34 "
-
- razem 121 złr. 80 ct.
- Zostaje zatem na rok następny 67 złr. 86½ ct.
6. Stypendya wynosiły w całym roku szkolnym ogólną kwotę 410 złr. 25 ct., a pobierało je pięciu uczniów, mianowicie: Władysław Nowosielski z I. a., Paweł Lalka z I. b., Marian Rogowski z II. kl. po 100 złr. z funduszu nadwyżek karnych, Włodzimierz Kobryn z IV. kl. 31 złr. 50 ct. z funduszu im. Kossaka i Władysław Wolski z VI. kl. 78 złr. 75 ct. z funduszu im. Samuela Głowińskiego (za 1. półrocze, w 2. półroczu przeszedł uczeń do innego zakładu).
7. Od r. 1881. istnieje w Drohobyczu stowarzyszenie „Бурца св. Іоана Крестителя в Дрогобичу“, którego celem jest wspieranie ubogiej młodzieży ruskiej. W r. szk. 1895. utrzymywało Towarzystwo 15 uczniów na stancyi i wikcie, a mianowicie dwóch bezpłatnie, resztę zaś za dopłatą miesięczną 5—8 złr. Między wychowankami było synów księży 4, nauczycieli szkół ludowych 3, urzędników 1, włościan 7. Towarzystwo udzielało także zapomóg pieniężnych ubogim uczniom, nie mieszkającym w bursie. Członków liczyło Towarzystwo 95, a mianowicie: 18 założycieli, 74 zwyczajnych, 3 honorowych. Majątek Towarzystwa składał się z funduszu żelaznego, wynoszącego 1924 złr. 65 ct., i obrotowego, który wynosił 1438 złr. 29 ct. Dochodów było w r. 1895. 1438 złr. 29 ct., rozchodów 1598 złr. 99 ct. Niedobór w kwocie 160 złr. 70 ct. pokryto z funduszu żelaznego. Towarzystwo przystępuje do budowy własnego domu.
8. Dnia 21. grudnia 1891. r. zawiązało się Towarzystwo „Bursy dla młodzieży polskiej im. Adama Mickiewicza pod wezwaniem św. Stanisława Koski.“ Towarzystwo liczyło w r. 1895. 40 członków zwyczajnych z roczną wkładką po 3 złr.; otrzy-

mało od Rady powiatowej 50 złr., z Kasy Oszczędności w Drohobyczu 25 złr., a od osób prywatnych przeszło 100 złr. Obecnie wynosi fundusz 1750 złr., ulokowanych w Kasie Oszczędności w Drohobyczu. Nadto kupiło Towarzystwo na własność domek drewniany, składający się z trzech stancyi, kuchni, spiżarni i drewnitni, w którym z początkiem przyszłego roku szkolnego umieści sześciu uczniów na stancyi i wikcie. W roku 1895. wydało Towarzystwo na wsparcie ubogich uczniów 60 złr.

9. Towarzystwo „Żydowska kuchnia ludowa w Drohobyczu“ ofiarowało ubogim uczniom bez różnicy wyznania religijnego bezpłatne obiady, składające się z rosółu, mięsa i chleba, a to w własnych lokalnościach i w osobnych dla uczniów wyznaczonych godzinach. Z tej, z największą uprzejmością oliarowanej pomocy, korzystało w zimie 1894/5. 4 uczniów. Dyrekcya składa na tem miejscu Wydziałowi Towarzystwa najszczerze podziękowanie.

VIII. Statystyka uczniów.

	W k l a s i e									Razem
	I	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
I. Frekwencya w ogólności.										
1. Przy końcu roku szk. 1894 było	43	47	31	27	18	23 ¹	21	20	24	254 ¹
	la	lb	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
2. Publicznych uczniów na początku roku szk. 1895. było	36	37	38	50	42	20	20	20	23	286
3. Przyjęto w ciągu 1 półr. 1895.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
4. Między nimi było										
a) z innych zakładów:										
α) z promocyą	30	31	3	3	1	4	1	3	—	76
β) repetentów	2	3	—	—	1	—	—	—	—	6
b) z lutejszego zakładu:										
α) z promocyą	—	—	28	37	39	14	19	17	20	174
β) repetentów	4	3	8	10	1	2	—	—	3	31
5. Ustąpiło w ciągu 1. półrocza	5	2	—	—	1	1	1	1	—	11
6. Pozostało przy końcu 1. półrocza	31	35	39	50	41	19	19	19	23	276
7. Przyjęto w ciągu 2. półrocza	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
8. Ustąpiło w ciągu 2. półrocza	2	5	4	6	—	2	1	1	—	21
9. Pozostało przy końcu 2. półrocza	30	30	35	44	41	17	18	18	23	256
10. Prywatnych uczniów było w 1. półroczu 1895.	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
11. w II. półroczu	—	—	—	—	2	2	—	—	—	4
II. Frekwencya przy końcu II. pół.										
<i>1. Według miejsca pobytu rodziców</i>										
a. z Drohobycza było uczniów	19	15	22	24	28	11	14	6	13	152
b z Drohobycckiego powiatu	10	9	7	15	8	4	3	6	5	67
c. z Samborskiego „	—	3	3	1	2	1	—	—	1	11

	W k l a s i e								Razem	
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI	VII		VIII
d. z Stryjskiego	—	—	1	1	—	—	—	—	1	3
e. z innych powiatów	1	3	2	3	3	1	1	6	3	23
2. Według miejsca urodzenia uczniów.										
z Drohobycza i Drohobyckiego powiatu	19	21	20	29	25	10	10	12	16	162
z innych powiatów	10	8	14	14	16	7	8	6	6	89
z Morawy, Bukowiny, Węgier i Rosyi	1	1	1	1	—	—	—	—	1	5
3. Według wyznania religijnego uczniów.										
Rzymsko katolickiego wyznania	16	8	17	17	12	5	6	8	6	95
Grecko katolickiego	7	13	4	11	12	4	4	2	7	64
Ewangelików	—	—	2	—	1	—	—	—	1	4
Mojżeszowego wyznania	7	9	12	16	16	8	8	8	9	93
4. Według języka ojczystego.										
Polski język za ojczysty uznało	22	14	31	34	28	11	14	14	15	183
Ruski	7	13	4	10	13	4	4	2	7	64
Niemiecki	1	3	—	—	—	2	—	2	1	9
5. Według wieku uczniów.										
11 lat miało	7	7	—	—	—	—	—	—	—	14
12 „ „	5	3	5	—	—	—	—	—	—	13
13 „ „	9	8	7	7	—	—	—	—	—	31
14 „ „	6	7	9	13	14	—	—	—	—	49
15 „ „	3	4	9	9	8	2	2	—	—	37
16 „ „	—	1	2	8	11	4	4	—	—	30
17 „ „	—	—	2	4	6	4	3	2	—	21
18 „ „	—	—	1	2	1	3	2	6	3	18
19 „ „	—	—	—	—	1	4	3	7	6	21
20 „ „	—	—	—	1	—	—	3	1	6	10
21 „ „	—	—	—	—	—	—	1	1	2	4
22 „ „	—	—	—	—	—	—	—	1	4	5
23 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
24 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	30	30	35	44	41	17	18	18	23	256
b. Frekwencya przy końcu 2 półr. na przedmioty względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe:										
a. na naukę języka ruskiego	8	14	9	15	15	4	4	2	7	78
b. „ „ historii kraju rodzinnego	—	—	—	35	44	—	—	18	—	97
c. „ „ geometrii wykreslnej	—	—	—	—	—	11	5	1	—	17
d. „ „ kaligrafii	16	19	16	8	2	—	—	—	—	61
e. „ „ gimnastyki	21	7	19	7	8	4	4	4	—	74
f. „ „ śpiewu	7	9	8	10	7	6	4	7	—	58
III. Klasyfikacya										
a. Odnosnie do r. szk. 1894.										
do poprawczego egzaminu przeznaczono	I	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
zdało poprawczy egzamin	6	14	8	2	5	2	5	4	—	46
nie zdało poprawczego egzaminu	5	11	7	2	4	1	5	4	—	39
	1	3	1	—	1	1	—	—	—	7
b. Ostateczny zatem wynik klasyfikacyi za 2 półrocze r. szk. 1894.										
celujący stopień otrzymało	—	1	—	1	2	2	3	—	2	11
pierwszy „ „	31	38	23	17	15	16	18	20	22	200

	W k l a s i e									Razem
	I	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
drugi stopień otrzymało	7	8	8	7	1	3	—	—	—	34
trzeci stopień otrzymało	5	—	—	2	—	2	—	—	—	9
Razem	43	47	31	27	18	23 ¹	21	20	24	554 ¹
<i>c. Zkońceni r. s. 1895</i>	la	lb	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
celujący stopień otrzymało	1	—	—	—	2	—	2	3	1	9
pierwszy stopień otrzymało	14	16	24	25	28 ¹	11 ²	9	7	22	156 ³
drugi stopień otrzymało	3	4	4	6	5	4	—	3	—	29
trzeci stopień otrzymało	3	5	1	3	1	—	1	2	—	16
do poprawczego egzaminu przeznaczono	9	5	6	10	5 ¹	2	6	3	—	46 ¹
Razem	30	30	35	44	41 ²	17 ²	18	8	23	256 ⁴
IV. Opłata szkolna										
1. Płaciło całą opłatę w 1. półr.	15	17	14	18	14	5	5	11	4	103
Płaciło całą opłatę w 2. półr.	7	10	6	12	16	6	3	11	5	76
2. Uwolnionych od całej opłaty w 1. półroczu	16	18	24	32	28	15	15	6	19	176
Uwolnionych od całej opłaty w 2. półroczu	23	23	28	36	26	11	15	8	18	188
3. Opłata szkolna wynosiła w 1. półr.	225	255	210	270	210	75	75	165	60	1545
Opłata szkolna wynosiła w 2. półr.	105	150	90	180	240	90	45	165	75	1140
Razem	330	405	300	450	450	165	120	330	135	2685
4. Taksy wstępne wynosiły	65.1	69.3	6.3	—	8.4	10.5	2.1	2.1	—	163.8
5. Taksy na zbiory naukowe	37	37	39	50	44	22	20	20	23	292
6. Taksy za wydane duplikaty	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2

Co do stanu rodziców było między uczniami przy końcu II. półroczu:

synów księży grecko katol.	6
„ adwokatów	4

synów lekarzy	1
„ urzędników publicznych	34
„ urzędników prywatnych	21
„ właścicieli i dzierżawców większych posiadłości	6
„ właścicieli realności	5
„ kapitalistów, przemysłowców i kupców	65
„ nauczycieli szkół ludowych	13
„ rzemieślników	28
„ włościan i rolników	30
„ sług publicznych i prywatnych	17
„ zarobników	7
sierót	19
	<hr/>
	Razem
	256

IX. Ważniejsze rozporządzenia.

1. Okólnikiem z d. 31. stycznia 1895 l. 2072. podaje Wys. c. k. Rada Szk. kr. do wiadomości rozporządzenie c. k. generalnej Dyrekcji kolei państw. z d. 27. grudnia 1894., według którego od 1. stycznia 1895 uczniowie, uwolnieni od opłaty szkolnej, mają do każdego podania o niższenie ceny jazdy dołączyć 50 ct. w gotówce tytułem opłaty manipulacyjnej.

2. Reskryptem z d. 12. marca 1895. l. 5295 rozporządziła Wys. c. k. Rada Szk. kr., że uczniowie mają nosić wszystkie części mundurka, a więc i czapki, sporządzone ściśle według przepisane go reskryptem z dnia 24. marca 1894. fasonu.

X. Sprawa fizycznego rozwoju młodzieży

postąpiła w roku szk. 1895. o tyle naprzód, że z funduszu, uzbieranego na mocy rozporządzenia Wys. c. k. Rady szk. kr. z d. 15. kwietnia 1894. l. 7912., który wynosił kwotę 99 złr. 25 ct., zakupiono przyborów do zabaw szkolnych za 79 złr. 10 ct. Wszakże w braku stosownego miejsca korzystano z tych przyborów tylko raz, mianowicie dnia 20. czerwca, w którym to dniu urządzono po południu wspólną wycieczkę wszystkij młodzieży szkolnej w towarzystwie grona nauczycielskiego do pobliskiego lasku, gdzie kilka godzin przepędzono na odpowiednich wiekowi zabawach.

O ile pogoda pozwalała, odbywali uczniowie poszczególnych klas w towarzystwie nauczycieli wycieczki za miasto częścią w celach naukowych częścią dla rozrywki i przyjemności.

Z funduszu, wyżej wspomianego, wydano prócz wyszczególnionej już kwoty jeszcze kwotę 1 złr. za przewóz przyborów do zabaw w dniu 20. czerwca na miejsce zabawy i napowrót, tak iż pozostałość na przyszły rok szkolny wynosi 10 złr 15 ct.

XI. Kronika zakładu.

Wpisy uczniów do zakładu odbyły się 29. 30. i 31. sierpnia 1894. Egzamina wstępne do I. klasy odbyły się przed ferjami 12. i 13. lipca, po ferjach 1. i 3. września

W dniach 1. i 3. września odbyły się także egzamina poprawcze.

D. 3. września 1894. odprawiono uroczyste nabożeństwo w kościele parafialnym, wspólne dla młodzieży katolickiej obu obrządków.

W d. 4. października jako w dniu Imienin Najj. Pana, i w d. 19. listopada, jako w dniu Imienin Najj. Pani, brała młodzież wraz z gronem nauczycielskiem udział w uroczystych nabożeństwach, odprawionych w kościele i w cerkwi na intencję Najjaśniejszych Państwa. Dnia 2. marca 1895. wzięła młodzież szkolna wraz z gronem nauczycielskiem udział w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Arcyksięcia Albrechta. Również brała młodzież gimnazjalna udział w nabożeństwie żałobnem d. 4. maja za duszę ś. p. Cesarzowej Maryi Anny i d. 28. czerwca 1895. za duszę ś. p. Cesarza Ferdynanda I.

Dnia 3. grudnia 1894. odbył się poranek deklamacyjno-muzyczny, urządzony przez młodzież ku uczczeniu pamięci Adama Mickiewicza. Dnia 11. maja 1895. urządziła młodzież wieczorek ku uczczeniu Tarasa Szewczenki. Tutejsze Towarzystwo gimnastyczne „Sokół“ odstąpiło z wszelką gotowością na ten cel swoją salę, za co też niechaj przyjmie na tem miejscu gorące podziękowanie.

Od 13. do 18. maja włącznie odbywał się piśmienny, a od 14. do 28. czerwca ustny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem c. k. krajowego inspektora szkół średnich W. Pana Emanuela Dworskiego. Dnia 19. czerwca po uroczystem nabożeństwie, przy którym abiturycenci przystąpili do spowiedzi i komunii św., nastąpiło rozdanie świadectw.

W ciągu roku szkolnego przystępowała młodzież katolicka trzy razy do spowiedzi i komunii św.

Rok szkolny zakończono 13. lipca 1895. dziękczynnem nabożeństwem w cerkwi parafialnej i uroczystem rozdaniem świadectw szkolnych w sali gimnastycznego Towarzystwa „Sokół“.

XII. Klasyfikacya uczniów

za drugie półrocze 1895.

(Nazwiska uczniów celujących odznaczone grubszymi czcionkami).

Klasa I.	
Czarnik Stanisław	Klepacki Józef
Ettinger Mojżesz	Liehermann Meilech
Goldschlag Mojżesz	Lustig Samuel
Haendel Wolf	Mayer Henryk
Kopalko Albin	Młynarz Władysław
Krynicky Piotr	Oleksin Bazyli
Kupferberg Samuel	Pachtmann Hersz
Lazurko Piotr	Podstawka Rajmund
Nowosielski Władysław	Rogowski Maryan
Roesler Otto	Segil Simche
Schreier Bendyt	Sielecki Włodzimierz
Trzaskowski Michał	Speidel Wilhelm
Twerdochleb Antoni Wiesław	Wiesenberg Aron
Uhryn Izydor	Wolski Aleksander
Żebrowski Władysław	Wróblewski Bronisław
Drugi stopień otrzymało 3	Zintel Adolf
Trzeci stopień „ 3	Stopień drugi otrzymało 4
Przeznaczono do egzaminu popraw- czego 9	Stopień trzeci „ 1
	Do poprawczego egzaminu przeznaczo- czono 6

Klasa I. b.

Klasa III.

<p>Baran Michał Freilich Aron Glück Mojżesz Lalka Paweł Leśków Jan Meisel Mischel Petrykiewicz Wiktor Podlusi Teodor Podstawka Zygmunt Romański Józef Rybotycki Zygmunt Szypajło Jarosław Tarnawski Grzegorz Telichowski Stefan Wozniak Stanisław Stopień drugi otrzymało 4 Trzeci stopień „ 5 Do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu przeznaczono 5</p>	<p>Antler Mojżesz Badecki Jakób Bardach Mojżesz Bleiberg Hersz Byczyński Zygmunt Czapelski Włodzimierz Dorociński Eugeniusz Haas Pinkas Iwanowski Piotr Komarnicki Włodzimierz Korpak Szymon Kreppel Szymon Kutschera Aleksander Lewiński Włodzimierz Palmrich Jan Przysług Feliks Resport Abraham Rosenfeld Jakób Sawczyn Antoni Schnepf Elias Schreyer Meyer Seliger Hersz Telichowski Roman Tomaszewski Tadeusz Wolański Onufry Stopień drugi otrzymało 5 Stopień trzeci „ 4 Do egzaminu poprawczego przeznaczo- czono 10</p>
--	--

Klasa II.

Klasa IV.

Apfel Jerzy	
Bromowicz Stanisław	
Fichmann Leizor	
Gartenberg Izaak	
Gelehrter Władysław	
Gottlieb Mendel	
Grodzki Czesław	
Hoffmann Hersz	
Iwasiówka Bazyli	
Kindyj Włodzimierz	
Krajczyk Bazyli	
Kobryn Włodzimierz	
Lancucki Erazm	
Lazarów Jan	
Lopuszański Jan	
Łukasiewicz August	
Marków Józef	
Mendelsohn Mojżesz	
Mühlrad Eliasz	
Platz Gustaw	
Rubin Majer	
Strzetelski Maryan	
Szych Ignacy	
Twerdochleb Meliton	
Watzlawik Ludwik	
Weingarten Benisch	
Wirstlein Bronisław	
Zeimer Chaim	
Zeimer Szaje	
Zehrowski Mieczysław	
Stopień drugi otrzymało	5
Stopień trzeci otrzymał	1
Do egzaminu poprawczego przeznaczone	4

Klasa V.

Backenroth Abraham	
Beer Szymon	
Czapelski Józef	
Dub Konstanty	
Freilich Abraham	
Gasser Eisig	
Goldhammer Leib	
Kiedacz Mikołaj	
Komarnicki Michał	
Popławski Kazimierz	
Wiśniewski Jan	
Stopień drugi otrzymało	4
Do egzaminu poprawczego	2

Klasa VI.

Garbowski Mikołaj
Gottlieb Hersz

Hershdörfer Jonasz

Kuziów Grzegorz	
Mielnik Stanisław	
Rosenberg Majer	
Rubin Joel	
Sarnecki Kazimierz	
Unger Stanisław	
Wiśniewski Marya	
Woloszyn Michał	
Stopień drugi otrzymał	1
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	6

Klasa VII.

Bickel Leisor	
Erdheim Pinkas	
Friedberg Henryk	
Jarecki Kazimierz	
Kreisberg Izak	
Malewski Michał	
Schorr Ignacy	
Szymański Stanisław	
Terlecki Michał	
Zintel Rudolf	
Stopień drugi otrzymało	3
Stopień trzeci „	2
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	3

Klasa VIII.

Auslaender Selig	
Badecki Józef	
Cymbrykiewicz Leon	
Diaków Teodor	
Feniak Michał	
Gottlieb Izak	
Henefeld Pinkas	
Iwanusiów Mikołaj	
Jamiński Seweryn	
Kontes Dawid	
Korolewicz Michał	
Kozaniewicz Maryan	
Lewiński Grzegorz	
Liebermann Pinkas	
Liss Mordche	
Ornstein Abraham	
Rappaport Majer	
Schanek Franciszek	
Stauffer Henryk	
Stria Bolesław	
Tyszkowski Stanisław	
Wiesenberg Leizor	
Wolski Zygmunt	

Wynik egzaminu dojrzałości :

Zgłosiło się do egzaminu uczniów publicznych	23
Po raz pierwszy zdawało egzamin	20
Po raz drugi zdawało egzamin	3

Uznano za

a) dojrzałych	14
b) pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach szkolnych	6
c) reprobowano na rok	3

Świadectwo dojrzałości otrzymali :

Ambach (Ornstein) Abraham	Liebermann Pinkas
Badecki Józef	Liss Mordche
Cymbrykiewicz Leon	Rappaport Majer
Diaków Teodor	Schanek Franciszek
Feniak Michał	Stria Bolesław
Gottlieb Izak	Tyszkowski Stanisław
Kozaniewicz Maryan	Wolski Zygmunt

Do rodziców i opiekunów.

Wpisy uczniów do gimnazjum na r. szk. 1895/6 odbędą się d. 29, 30, i 31. sierpnia 1895. Późniejsze zgłoszenia do zapisu mogą być uwzględnione tylko w wyjątkowych wypadkach.

Uczniowie zgłaszać się mają osobiście w towarzystwie ojca, matki lub opiekuna, przyczem mają przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i wypełnioną kartę wpisową.

Uczniowie nowo wstępujący mają przedłożyć:

a) metrykę chrztu lub urodzenia, bez której żaden uczeń do zakładu przyjęty nie będzie;

b) świadectwo szkolne tego zakładu, w którym dotychczas pobierali naukę, z potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć do innego zakładu. Przy wpisie zapłacić mają takse wstępną 2 złr. 10 ct.

Każdy uczeń bez wyjątku ma złożyć 1 złr. na zbiory naukowe.

Oplata szkolna, która na jedno półrocze wynosi 15 złr., ma być złożona najdalej do 15. października.

Uczniowie klasy I. mogą już w 1. półroczu uzyskać uwolnienie od opłaty szkolnej, jeżeli uczynią zadość przepisom wydanym przez Wys. Ministerstwo W. i O. d. 6. maja 1890 l. 8836. Prosbę o uwolnienie winni wnieść do 8 dni po rozpoczęciu roku szkolnego.

Ponieważ nie może być rzeczą obojętną ani dla zakładu ani dla rodziców, u kogo uczniowie mają mieszkać, przeto zechcą rodzice i opiekunowie co do mieszkania synów lub pupilów porozumieć się poprzednio z Dyrekcyą.

Подобніе зechcą rodzice i opiekunowie w własnym interesie porozumieć się z Dyrekcyą co do wyboru domowych nauczycieli czyli korepetytorów

Rodzice i opiekunowie zechcą przy wpisie oświadczyć Dyrekcyi, czy sobie życzą, aby ich synowie lub pupile pobierali naukę w przedmiotach nadobowiązkowych. Kto naukę tę rozpocznie, nie wolno mu przerywać bez zezwolenia Dyrekcyi.

Częste porozumiewanie się szkoły z rodzicami, opiekunami i nadzorem domowym jest rzeczą nader pożądaną. Co drugą niedzielę więc od godziny 10—11 znajdować się będą dyrektor i profesorowie w kancelaryi gimnazyalnej dla udzielania rodzicom, opiekunom i nadzorom domowym wiadomości o postępie w naukach i prowadzeniu się uczniów.

Egzamina wstępne do klasy I. odbywają się w dwóch terminach, t. j. przed feryami 15 i 16., a w razie potrzeby także 17. lipca, i po feryach d. 1. i 2., a w razie potrzeby także 3. września. Wybór jednego z tych terminów pozostawia się rodzicom. W każdym z tych terminów rozstrzyga się o przyjęciu lub nieprzyjęciu ucznia do klasy I. stanowczo, a powtórzenie egzaminu wstępnego ani w tym samym ani w innym zakładzie nie jest dozwolone.

Egzamina wstępne do klas II—VIII., tudzież egzamina poprawcze odbywać się będą w części piśmiennej d. 31. sierpnia, w ustnej zaś d. 2. i 3. września.

Nabożeństwo wstępne odbędzie się d. 3 września, poczem d. 4. września rozpocznie się prawidłowa nauka szkolna.

Aleksander Borkowski,
dyrektor.

До родичів і опікунів.

Запис учеників до гімназії на р. шк. 1895/6 відбудуть ся в днях 29., 30. і 31. серпня 1895. Пізнійші зголошення до запису можна буде узгляднити хіба внімково.

Ученики мають зголошувати ся особисто з вітцем, матерію або опікуном, виказати ся свідощвом шкільним з остатнього півроку і віддати як слід виповнену картку вписову.

Ті, що вперве вступають до сеї гімназії, мають виказати ся:

а) метрикою хрещеня чи то родин,

б) свідощвом тої школи, де доси побирали науку, з потвердженням Дирекції, що можна їх прийняти до иншої школи. При записі мають зложити 2 злр. 10 кр. вписового.

Кождий ученик без ріжницї має зложити 1 злр. на прибори наукові.

Оплата шкільна вносить піврічно 15 злр. і має бути зложена за 1. піврік найдалше до 15 жовтня.

Ученики 1. класу можуть вже в 1. півроці узискати увільнене від оплати шкільної, коли вдоволять вимогам розпорядження Вис. Мініст. з д. 6. мая 1890. Ч. 8836. Просьбу о увільнене треба подати до 8 днів по записах.

Так для школи як і для родичів не може бути рівнодушно, у кого ученик має мешкати; длятого зволють родичі і опікуни що до мешканя синів чи вихованків поперед порадити ся з Дирекцією.

Так само схотять родичі і опікуни для власного добра завжди радити ся Дирекції, коли ходить о вибір домового учителя.

Родичі і опікуни зволють при записі заявити Дирекції, якої науки надобовязкової желяють собі для своїх синів чи вихованків. Хто таку науку зволі родичів розпічне, тому не вільно переривати її без дозволу Дирекції.

Часті зносини школи з родичами, опікунами і надзором домовим суть для обопільного добра дуже пожадані. На те-ж що другої неділі від години 10—11. збирають ся в канцелярії гімназійальній директор і професори. щоби родичів, опікунів і назорни домові повідомляти о успіхах в науці і о поведеню учеників.

Іспити вступні до 1. класу відбувають ся в двох речинцях: раз перед вакаціями 15. і 16., а в разі потреби ще й 17. липня, другий раз по вакаціях 1. і 2., а в разі потреби ще й 3. вересня. Вибір одного з тих речинців лишає ся родичам; однако в кождім з них рішає ся о ирнятю ученика до 1. класу так, що повторене іспиту на сей рік не дозволене ані в тій самій ані в иньшій школі.

Іспити вступні до класу II—VIII., також іспити поправчі будуть відбувати ся в части письменній для 31. серня, а в части устній д. 2. і 3. вересня.

Служба Божа з візванєм св. Духа відиравить ся д. 3. вересня, а 4. вересня розпічне ся правильна наука шкільна.

Александр Борковский,
директор.

IV. Wykaz książek

których używać się będzie w roku szkolnym 1896

Klasa	Religia		Język łaciński		Język grecki		Język polski		Język ruski	Jęz. niemiecki	Geografia	Historya	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Proped. filozof.
	ob. rz. kat.	ob. gr. kat.	Gram.	Ćwiczenia i lektura	Gram.	Ćwiczenia i lektura	Gram.	Ćwiczenia i lektura							
I.	Katechizm ks. M. Morawskiego	Katechizm ks. Al. Torońskiego	Dr. Z. Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego	Steiner i Scheindler. Ćwiczenia łacińskie dla I. kl.	—	—	Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolnego, wydanie 8.	Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I. klasy.	Wypisy dla I. kl. Gramatyka Dr. Stockiego	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I.	Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii, wyd. 4, 5, i 6.	—	Soleski i Fałara. Arytmetyka na I. i II. kl. — Mocnik-Maryniak. Geometria pogładowa. Cz. I.	Nowicki. Zoologia, wyd. 6. Rostafński. Botanika szk.	—
II.	Historya bibl. zak. star. ks. Dąbrowskiego	Historya bibl. zak. st. ks. Torońskiego		Steiner i Scheindler. Ćwiczenia dla II. klasy	—	—		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II. klasy	Wypisy dla II. kl. Gramatyka, jak w I.	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. II.	Baranowski i Dziełzicki, Geografia powszechna wyd. 4—7.	Senkowiec. Opowiadania z dziejów powszechnych Cz. I.	Soleski i Fałara jak w I. kl.	—	—
III.	Historya bibl. zak. now. ks. Dąbrowskiego	Historya bibl. zak. now. ks. Torońskiego	Samolewicz-Soltysik, Część II, Gramatyka języka łacińskiego, Część II.	Próchnicki. Ćwiczenia łacińskie dla III. kl. Cornel. Nepos., wyd. Klaka	Schenkl Parylak. Ćwiczenia greckie.	—	Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolnego, wydanie 8.	Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla III. klasy	Wypisy Partyckiego Cz. I. — Gramatyka Dra Ogonowskiego	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Petelenz, Deutsche Grammatik	—	Senkowiec. Opowiadania z dziejów powszechnych Cz. III.	Zajaczkowski. Początki arytmetyki i algebry. Cz. II. Mocnik-Maryniak. Geometria pogl. Cz. II.	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla klas niższych. Lomnicki. Mineralogia dla niższych klas	—
IV.	Liturgika ks. Jachimowskiego	Liturgika ks. Torońskiego		Próchnicki. Ćwiczenia łac. dla kl. IV. Caesar, de bello gal. wyd. Bednarskiego. Ovidius, wydanie Skupniewicza.	—	—		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla IV. klasy	Wypisy Partyckiego Cz. II. — Gramatyka jak w II.	German i Petelenz. Ćwiczenia niem. dla klasy IV. Petelenz, Deutsche Grammatik	Benoni-Majerski, Geografia-austr. węgierskiej monarchii, wyd. 2.	Welter-Sawczyński Dzieje powszechne Cz. II.	—	Kawecki i Tomaszewski. jak w kl. III.	—
V.	Dogmatyka ogólna ks. Jachimowskiego	Dogmatyka i Apologetyka ks. Torońskiego	Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego, Część II.	Livius, wydanie Majchrowicza. Ovidius, wydanie Skupniewicza	Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. — Homera Iliada wyd. Soltysika. Schenkl-Parylak. Ćwicz. greck.	—	Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolnego, wydanie 8.	Próchnicki, Wzory poezyi i prozy. Lwów 1893.	Wypisy Dra Luczakowskiego	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Cl.	Zakrzewski, Historia powszechna Cz. I.	Baraniecki, Algebra Mocnik-Stancecki, Geometria dla wyż. klas, wyd. 3.	Lomnicki, Mineralogia i geologia, wyd. 3. Rostafński, Botanika dla klas wyższych.	—	—
VI.	Dogmatyka szczegółowa ks. Jachimowskiego	Dogmatyka szczegółowa ks. Petesza		Sallustius, Jugurt, wyd. Soltysika. Vergilius, wyd. Rzepińskiego. Cicero, Catil. I. wyd. Soltysika	Fiderer, Chrest. z pism Xenofonta. Homera Iliada, wyd. Soltysika. — Herodot, wyd. Holdera. — Ćwiczenia, jak w V.	—		Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Wójcika. Cz. I.	Chrestomatya Dra Ogonowskiego	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VI. Cl.	Zakrzewski, Historia powszechna Cz. I. i Cz. II.	—	Logarytmy Adama.	Petelenz, Zoologia dla klas wyższych	—
VII.	Martin Sołdecki Etyka katol.	Wappler-Pjórko Etyka kat.	Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego, wyd. I.	Cicero, pro Milone, pro Sulla, wyd. Nohla. Laelius, wyd. Soltysika.	Homera Odyssea, wyd. Jezienickiego. Demostenes, wyd. Wotkego-Schmidta.	—	Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolnego, wydanie 8.	Wypisy polskie. St. Tarnowskiego i Wójcika Cz. I. — Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego. Cz. II.	Wypisy Barwińskiego Cz. I. i II.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Cl.	Gindely-Markiewicz, Dzieje nowożytne. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich	—	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyższych klas. Tomaszewski, Chemia	Kozłowski, Logika elementarna.	—
VIII.	Historya kościelna ks. Jachimowskiego	Wappler-Stefanowicz Historia kościelna		Horatius, wyd. Dolnickiego-Libr. Tacitus Agricola i Annal, wyd. Müllera.	Plato, Apologia, wyd. Lewickiego. Sofokles, Antygona wyd. Majchrowicza. Homera Odys., jak w VII.	—		Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego. Cz. II.	Wypisy Barwińskiego Cz. III.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. Cl.	Hannak-Leniek, Historia i statystyka austr. węg. monarchii. Lewicki, Zarys i t. d. jak w VII.	—	—	Kawecki i Tomaszewski jak w VII.	Grüger-Sawczyński, Zarys psychologii.

